

Tömegspektrometria

Szabó Pál

MTA Természettudományi Kutatóközpont

(szabo.pal@ttk.mta.hu)

1910

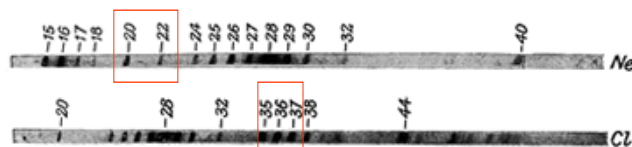
- **Wanger Vilmos**

- Diósgyőr-Vasgyári Testgyakorlók Köre

- **J. J. Thomson, 1910**

- Kisülési csőbe különböző gázokat vezetett
- $^{20}\text{Ne}/^{22}\text{Ne}$ Izotópok létezésének bizonyítéka

Kezdetek

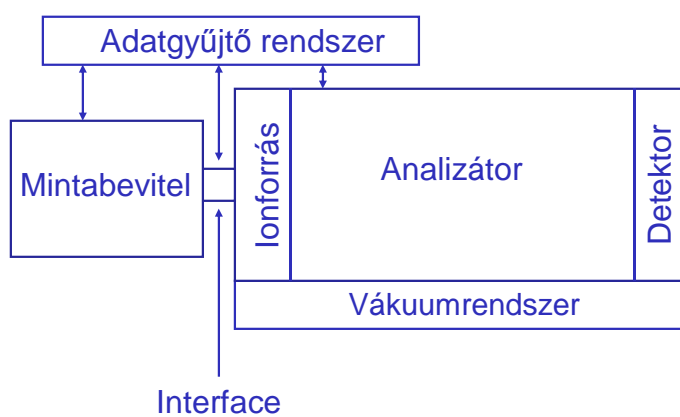
3

- **F. W. Aston, 1919**
  - Első spektrográf
  - Ne, Cl, Hg, N izotópok

Az MS felépítése

4

Ionforrás

5

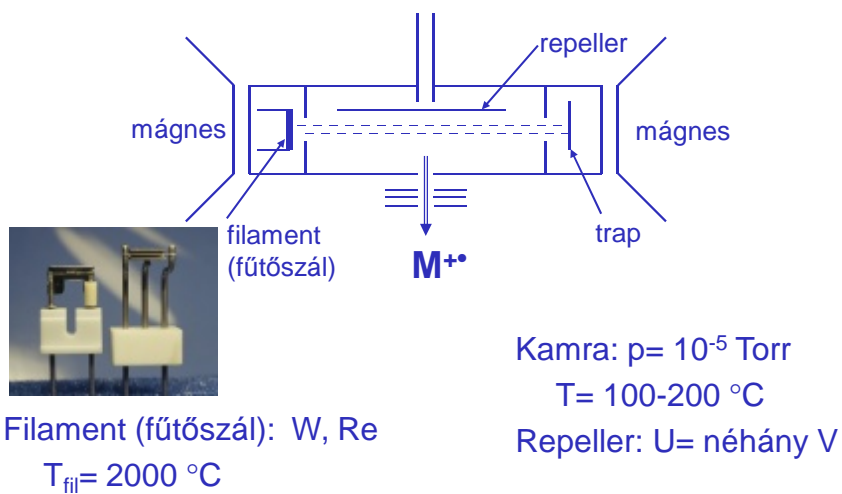
Cél: Töltött részecskék előállítása

Ionizációs módok:

- elektron ionizáció (EI)
- kémiai ionizáció (CI)
- gyors atom bombázás (FAB)
- lézerdeszorpció (LDI, MALDI)
- ionizáció légköri nyomáson (API)
  - electrospray ionizáció (ESI)*
  - légköri nyomású kémiai ionizáció (APCI)*
  - légköri nyomású photoionozáció (APPI)*
  - deszorpció electrospray (DESI)*

Elektron ionizáció

6

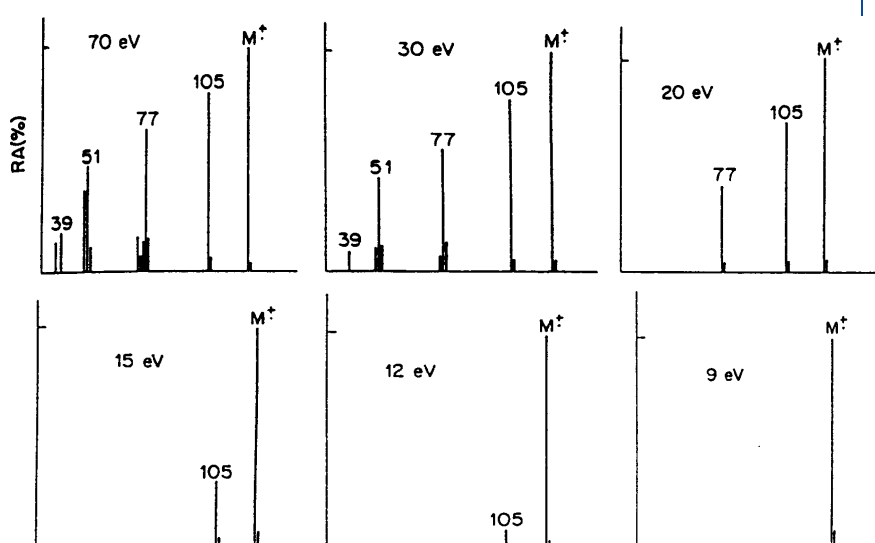
Elektronionizáció

7

- **Vizsgálhatóság feltétele:** illékonyság
- **Tömeghatár:** 1000 Dalton (Da)
- **Kationok, gyökkationok képződnek**
- **Fragmentáció:** gyakori és jellegzetes (spektrumkönyvtár)
- **Sok esetben nincs molekulaion**
- **Az elektron energiának a szerepe**

Az elektronenergia hatása

8

Kémiai ionizáció

9

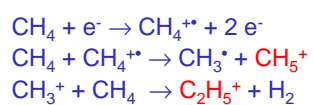
- **CI forrás:** az EI forrásnál zártabb
- **Reagens gáz:** metán, izobután, ammónia
- **Nyomás:** ≈ 0.1 Torr (EI $\approx 10^{-6}$ Torr)
- **Minta parciális nyomása:** $\approx 10^{-4}$ Torr
- **Lágy ionizáció**
- **Fragmentáció:** elhanyagolható
- **Kvázi-molekulaion**

Kémiai ionizáció

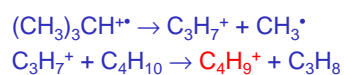
10

Ion-molekula reakciók:

Metán:

Izobután:

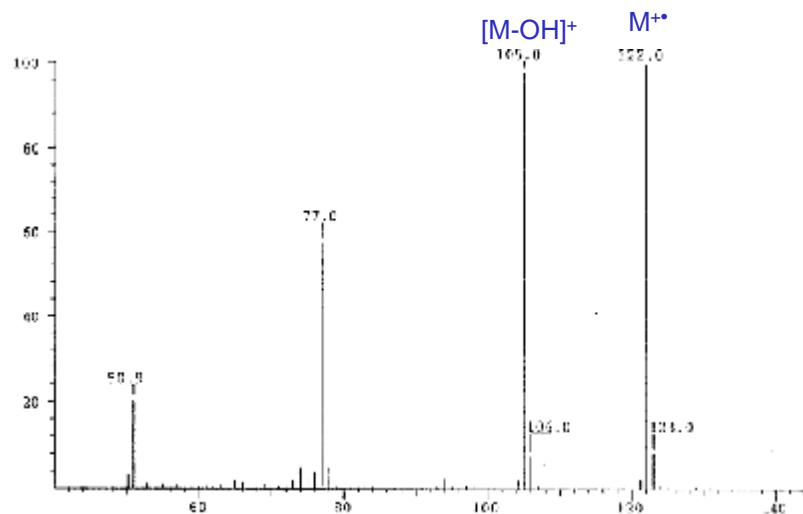
CI reagens gázok

11

- Metán:**
- szerves vegyületekre általánosan jó
  - $[M+H]^+$ $[M+C_2H_5]^+$ ionokat ad
  - az adduktok intenzitása kicsi
- Izobután:**
- enyhe fragmentáció figyelhető meg
  - $[M+H]^+$ $[M+C_4H_9]^+$ ionokat ad
  - az adduktok intenzitása nagy
  - nem olyan univerzális, mint a metán
- Ammónia:**
- fragmentáció nincs
  - bázikus molekuláknál $[M+H]^+$ iont ad
  - poláris vegyületeknél $[M+NH_4]^+$ iont ad
  - egyéb vegyületekre nem jó

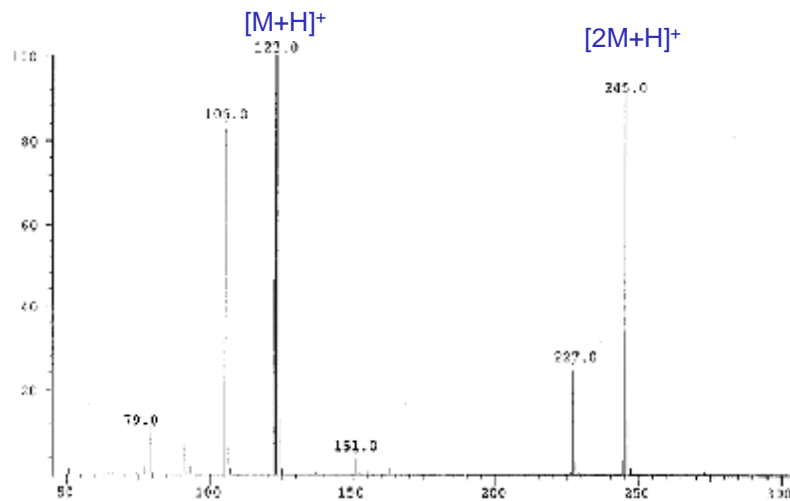
Tipikus EI spektrum

12

Tipikus CI spektrum

13

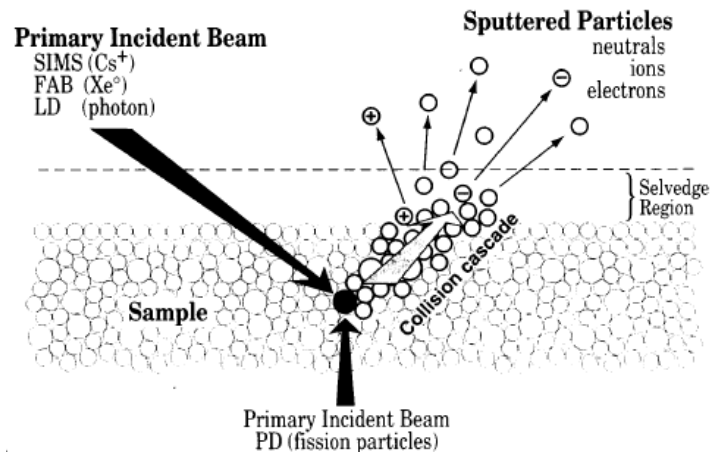
Gyors atom bombázás

14

- **Cél:** kiterjeszteni a vizsgálható vegyületek körét
- **Megoldás:** mátrix bevonása az ionképzésbe
- **Mátrix:** glicerin, NOBA
- **Tömeghatár:** $\cong$ néhány ezer Da
- **Fragmentáció:** kismértékű
- **Gyors atom/ion:** Xe, Cs⁺
- **Kvázi-molekulaion:** $[M+H]^+$, $[M+Na]^+$,

Gyors atom bombázás

15

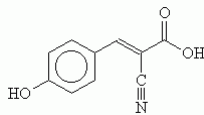

Lézerdeszorpció

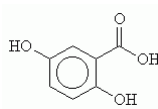
16

Matrix Assisted Laser Desorption Ionization- Time of Flight Mass Spectrometry

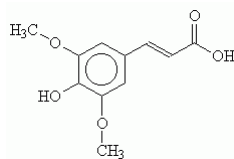
Leggyakoribb mátrixok:

4-hidroxi-a-ciano fahéjsav
(CHCA)

2,5-dihidroxi benzoésav
(DHB)

3,5-dimetoxi-4-hidroxi fahéjsav (SA)

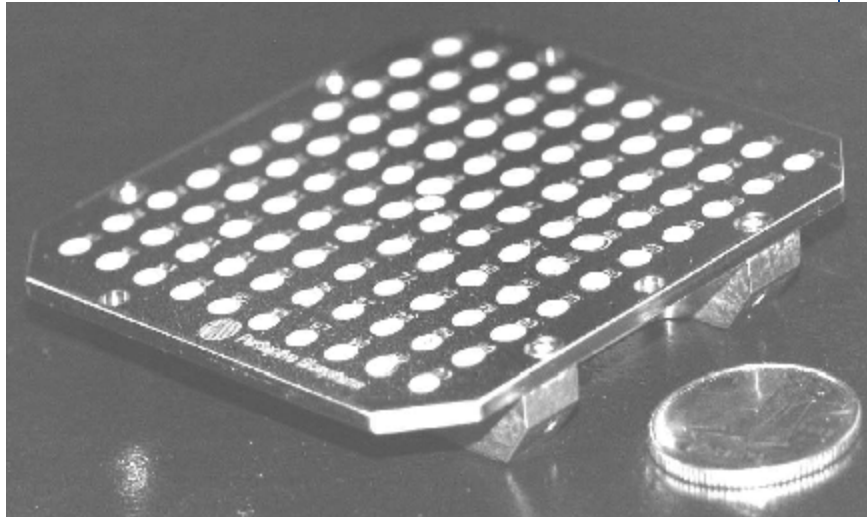

Mátrix-minta kristályok a targeten

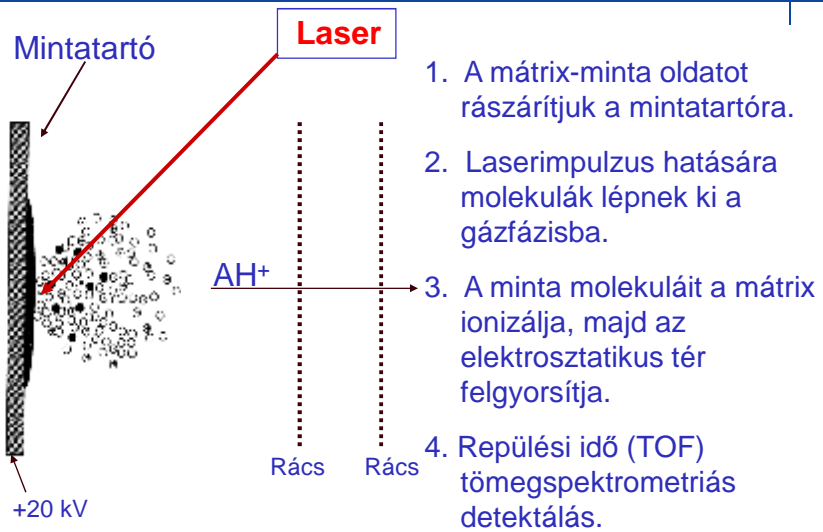
Mintatartó

17

MALDI ionképződés

18

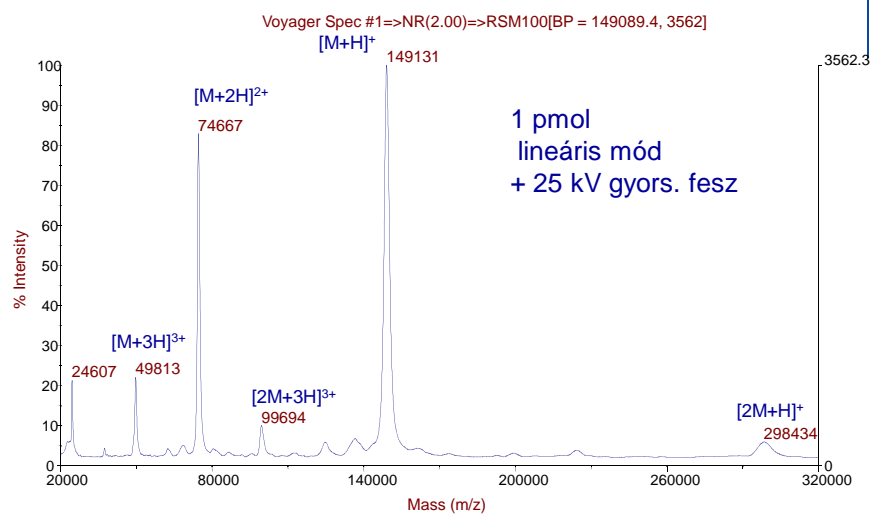
A MALDI előnyei

19

- Lágú ionizáció: intakt biomolekulák vizsgálata lehetséges
- Széles tömegtartomány: nagy móltömegű biomolekulák (> 300 kDa) vizsgálata
- Keverékek egyidejű vizsgálata lehetséges, nem igényel bonyolult tisztítást, elválasztást
- Nagy érzékenység (fmol tartomány)
- Könnyen értelmezhető spektrumok (kis töltöttség)
- Sók, pufferek hatása kisebb
- Gyors

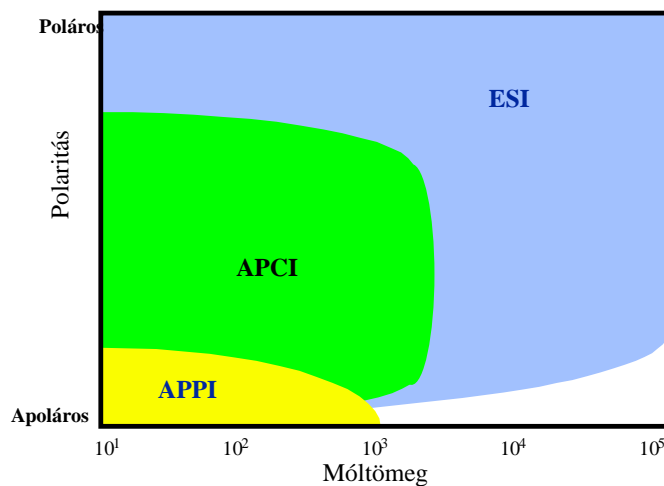
Tipikus MALDI spektrum

20

Ionizáció légköri nyomáson

21

Electrospray ionizáció

22

IonSpray: Pneumatikusan segített **electrospray**

Nagyfeszültség (5-6 kV) hatására töltött cseppek kerülnek a gázfázisba (koncentrációérzékeny!).

Ionforrások koncentrációtartományai:

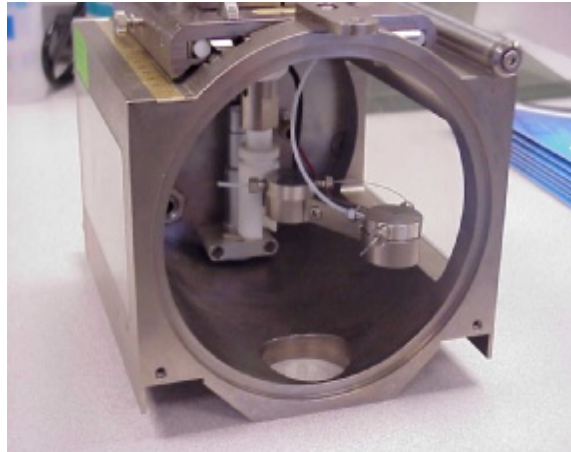
- **TurboV** (2 μ L/min—3mL/min)
- **Turbo-IonSpray** (2 μ L/min—1mL/min)
- **IonSpray** (2 to 200 μ L/min)
- **Micro-IonSpray** (50 to 1000 nL/min)
- **NanoSpray** (~1 μ L-5 μ l in tip, 20-50 nL/min)

Kis áramlás ® nagyobb érzékenység!

IonSpray™

23

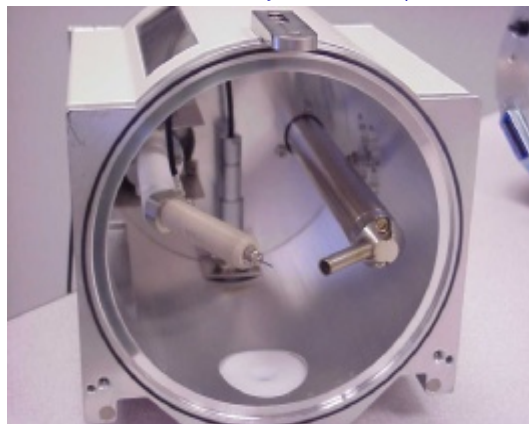
Áramlási tartomány: 2 – 200 μ L/min

TurbolonSpray™

24

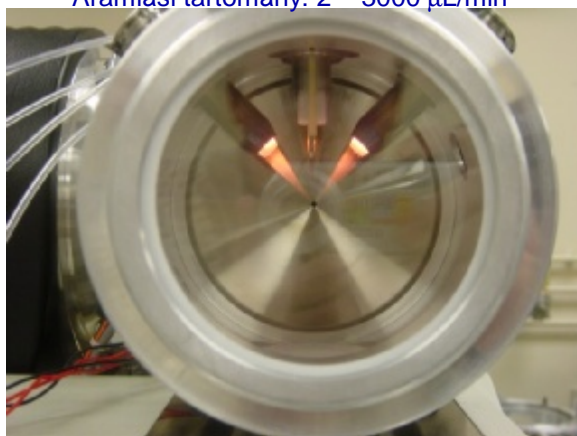
Áramlási tartomány: 2 – 1000 μ L/min

Turbo V^{TM}

25

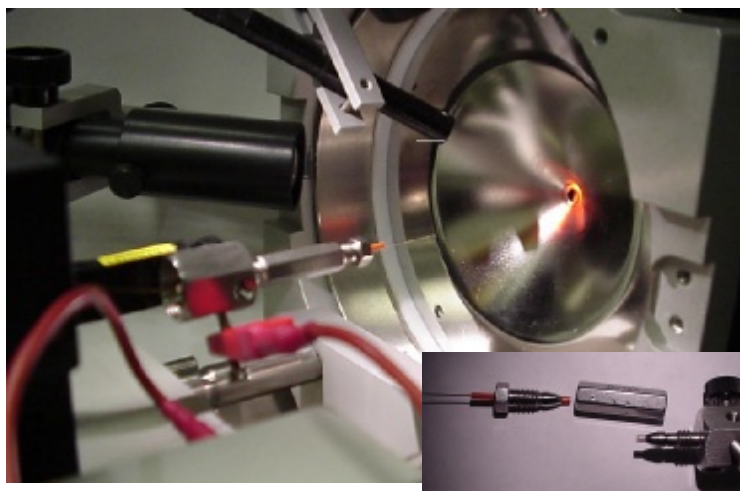
Áramlási tartomány: 2 – 3000 $\mu\text{L}/\text{min}$

Microelectrospray

26

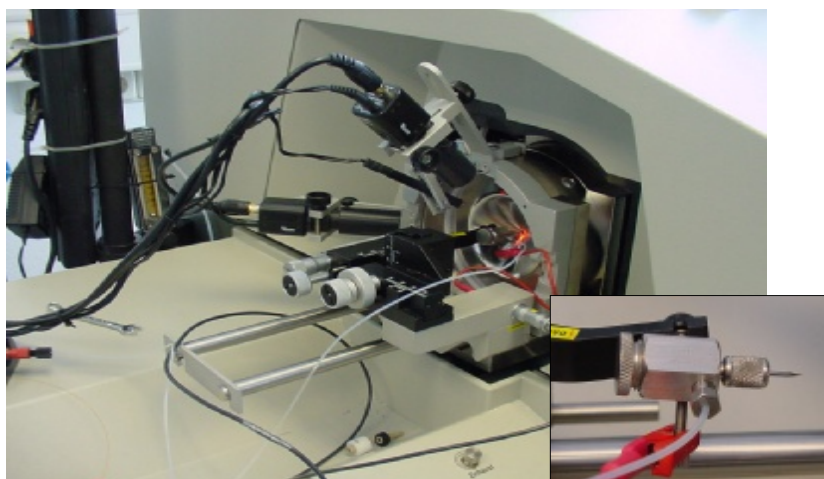
Áramlási tartomány: 50 – 1000 nL/min

Nanospray

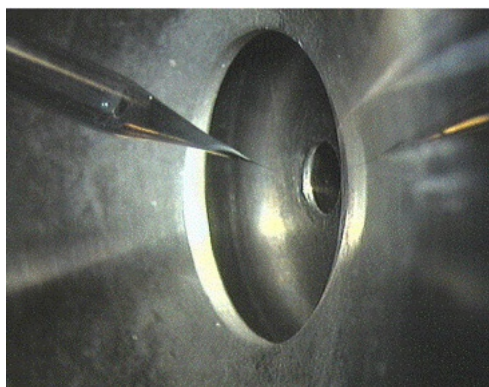
27

Áramlási tartomány: 20 – 50 nL/min

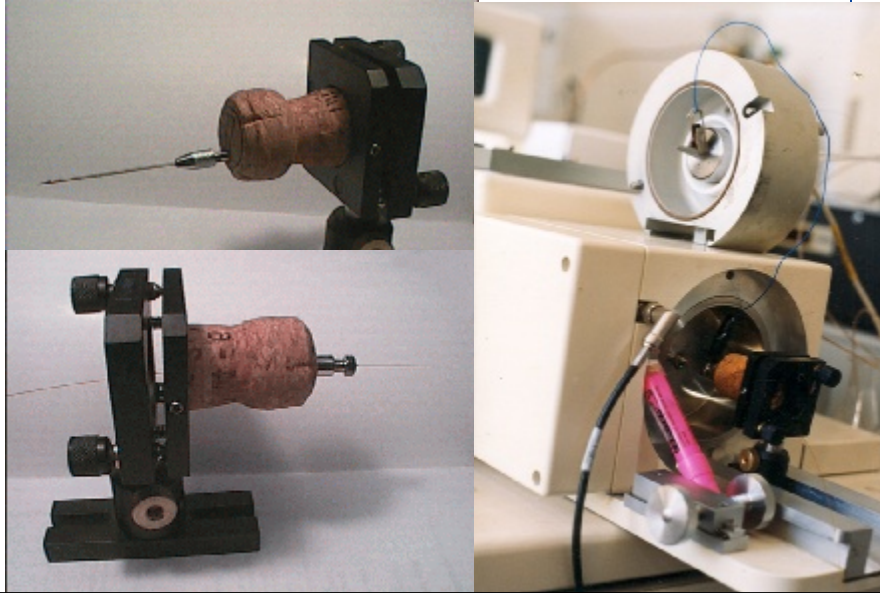
Nanospray

28

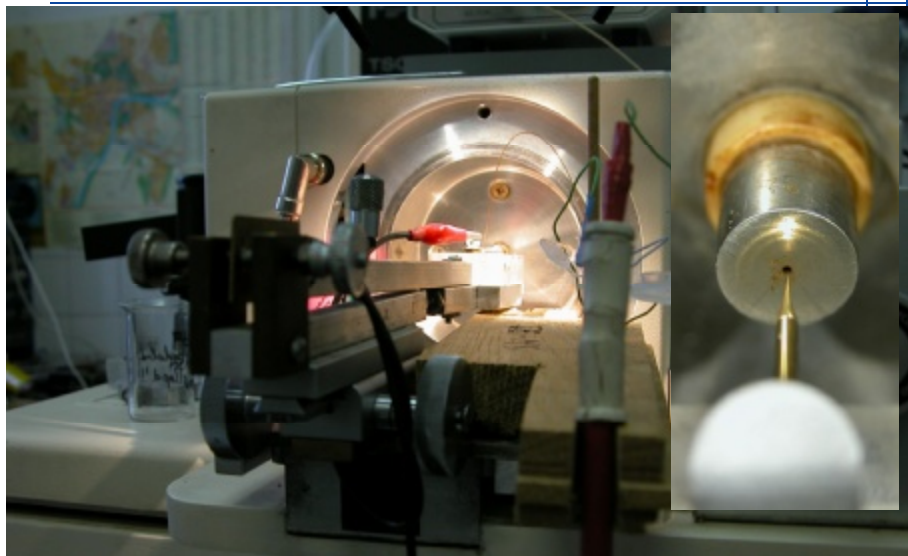
Microtechnikák másként

29

Második generáció

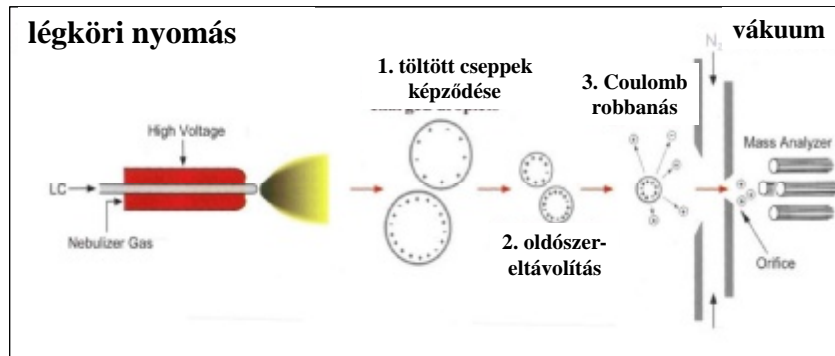
30

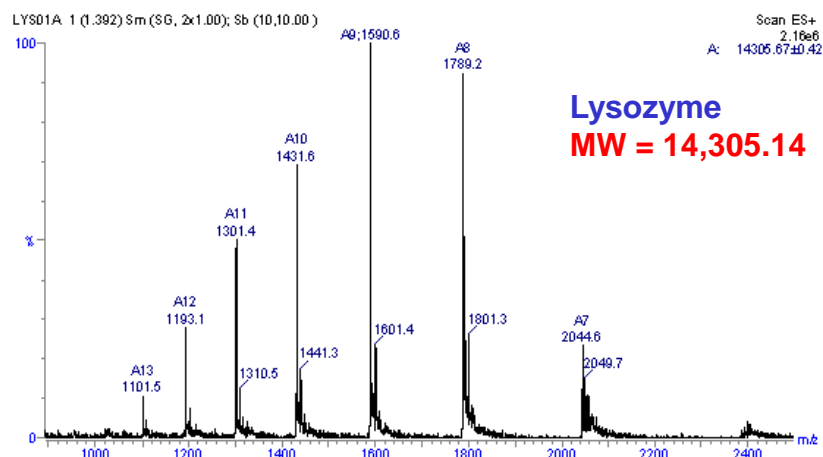
Sprayképződés

31

Többszörösen töltött ionok

32

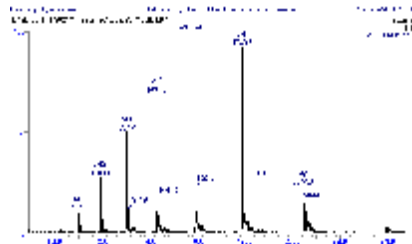

Móltömegszámítás

33

minden egyes csúcsra igaz:

$$m/z = \frac{(MW + nH^+)}{n}$$

m/z = tömeg/töltés értékek a spektrumban

MW = a fehérje móltömege

n = töltésszám (egész)

H^+ = a hidrogén ion tömege (1.008 Da)

Móltömegszámítás

34

A töltés és a móltömeg is ismeretlenek

Két szomszédos csúcs töltöttségi foka közti különbség:1

$$1431.6 = \frac{(MW + nH^+)}{n} \quad 1301.4 = \frac{(MW + [n+1]H^+)}{[n+1]}$$

2 ismeretlen két egyenlet – először n -re oldjuk meg

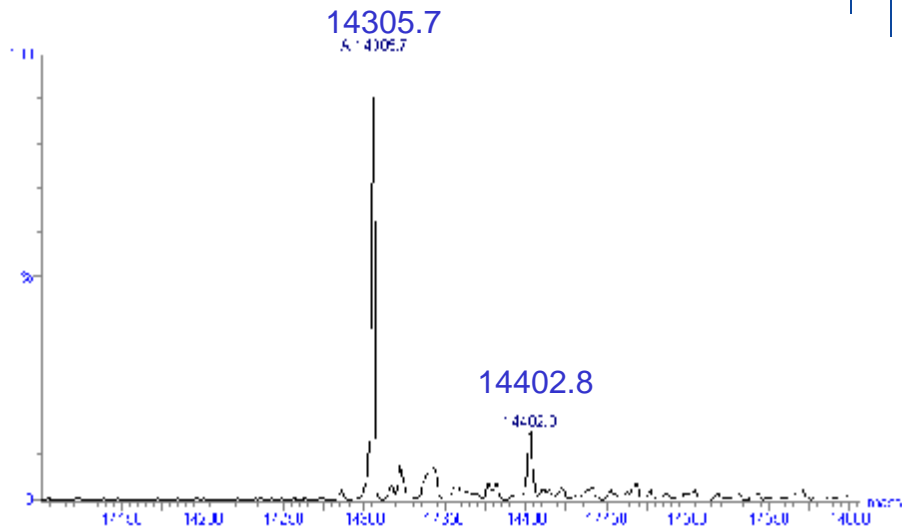
$$n = 1300.4/130.2 = 10$$

majd behelyettesítve a móltömeg:

$$MW = 14316 - (10 \times 1.008) = 14305.9 \quad 14,305.14$$

Rekonstruált tömegspektrum

35

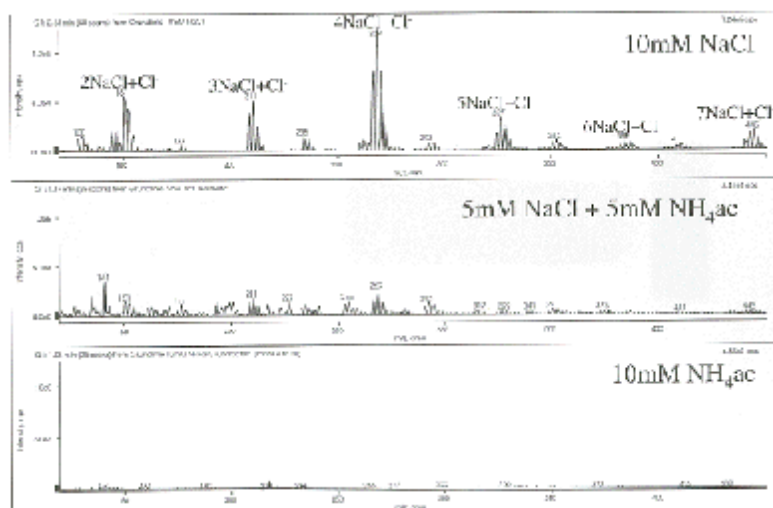
Eluensmódosítók

36

- Szerves savak (hangyasav, ecetsav) elősegítik a bázikus vegyületek (sp^3 N- tartalmú) protonálódását.
- Semleges együletek kationok (alkálifém, ammónium) segítségével is képezhetnek ionokat.
- 0.1 % hangyasav vagy ecetsav a legjobb adalék pozitív módban peptidek, fehérjék vizsgálatára, a 0.1% TFA HPLC-MS méréseknél kedvelt.
- Ammónium-formiát vagy-acetát javasolt puffernek 2-10 mM koncentrációban.
- Foszfátpuffer, TEA kerülendő!!!

Sóhatás

37

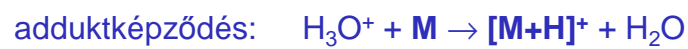
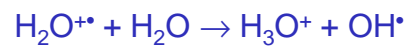
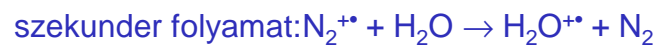
APCI

38

- Az APCI nagy áramlást is (0.1-2.0 mL/min.) tolerál
- Poláros, termikusan stabil vegyületek vizsgálatára
- Molekulatömeg $\text{MW} < 1000 \text{ Da}$
- Intenzív fűtés hatására az oldószer elpárolog
- Porlasztó- és segédgáz alkalmazása szükséges
- Korona kisülés hatására következik be az ionizáció

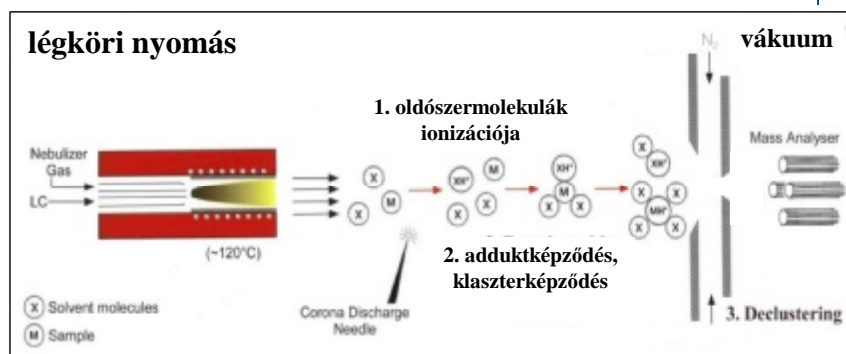
Ionképzés mechanizmusa

39

APCI ionképződés

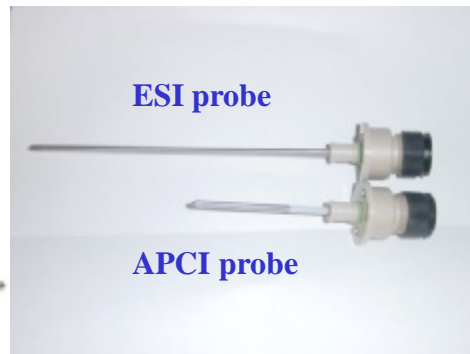
40

Kombinált forrás

41

Forrásház

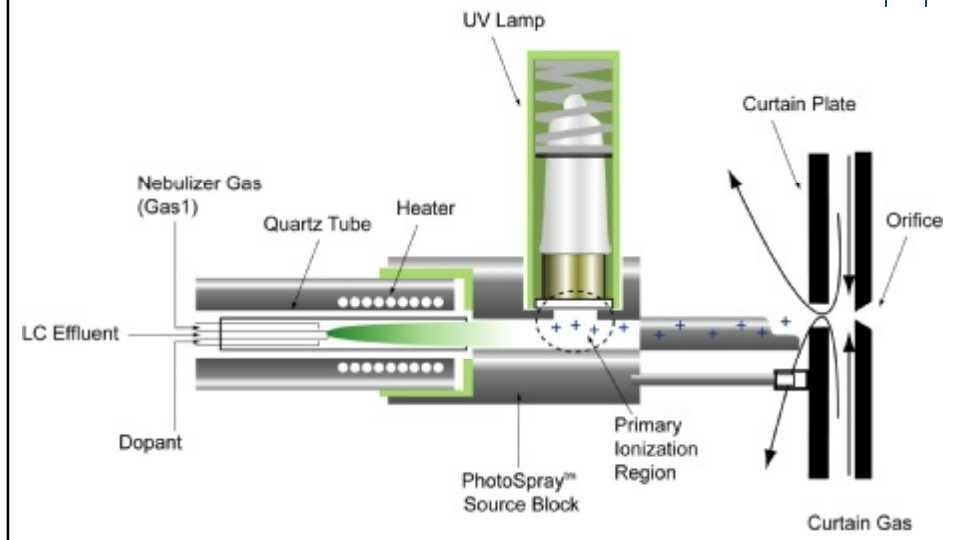
Légköri nyomású fotoionizáció

42

- Eluens áramlási sebessége: 100 μ L-2mL/min
- Fordított fázis
  - MeOH/víz előnyös
  - ACN csökkenti az érzékenységet
- Normál fázis
  - Izooktán/Izopropanol/Diklórmétán
- Dopant: Toluol (HPLC grade) 5-15% külön pumpával
- Hőmérséklet: 300-450 °C (APCI)

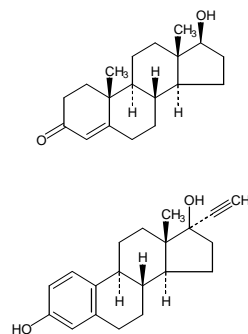
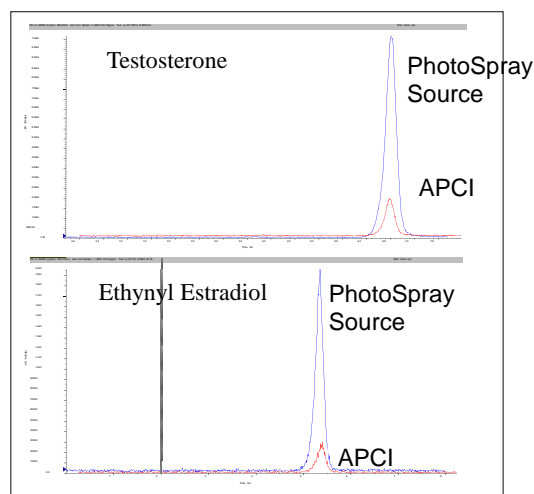
Photospray forrás

43

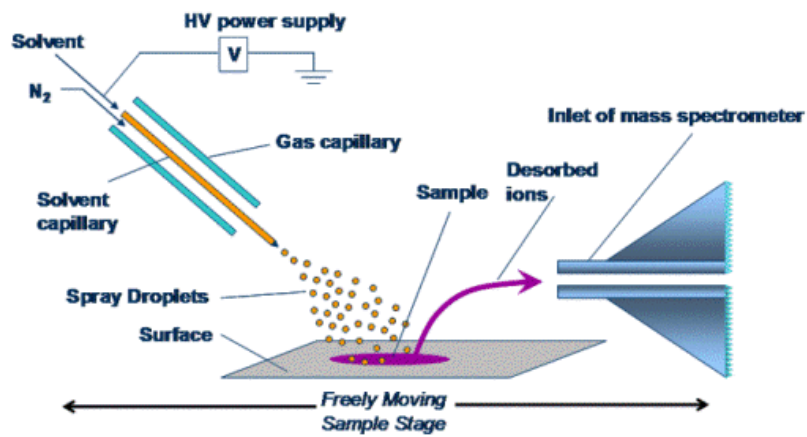
PSI alkalmazás

44

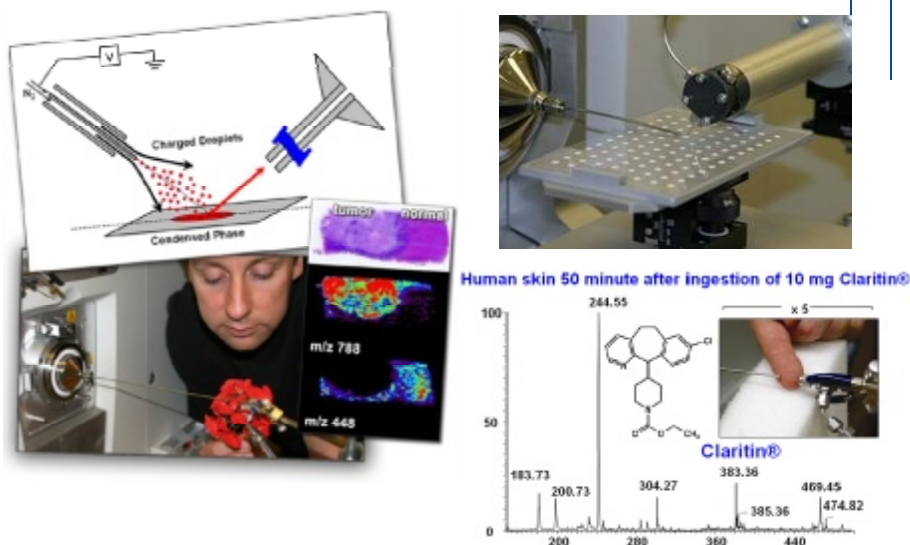
Deszorpciós Electrospray

45

DESI alkalmazások

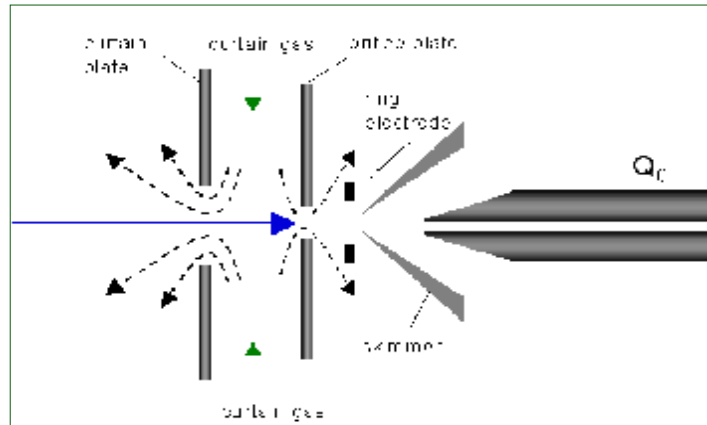
46

Oldószereltávolítás

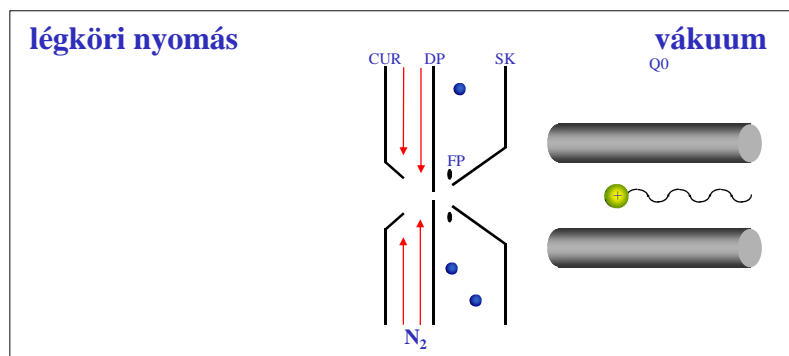
47

Nitrogén gázfüggöny

Gázfüggöny interface

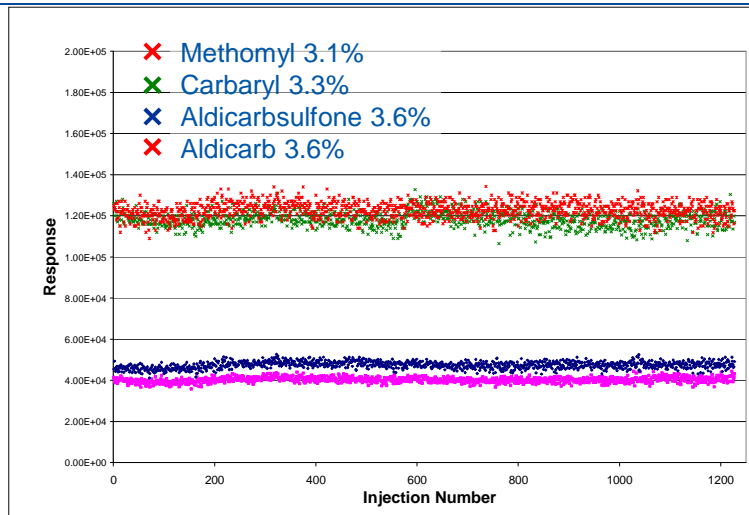
48

Robusztusság

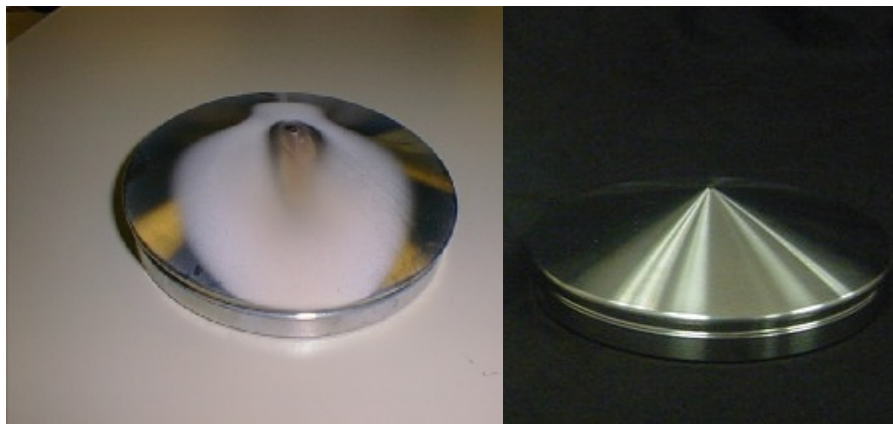
49

Szpájkolt talajminta (50ng/mL); 1200 injektálás (3.5nap)

Karbantartás

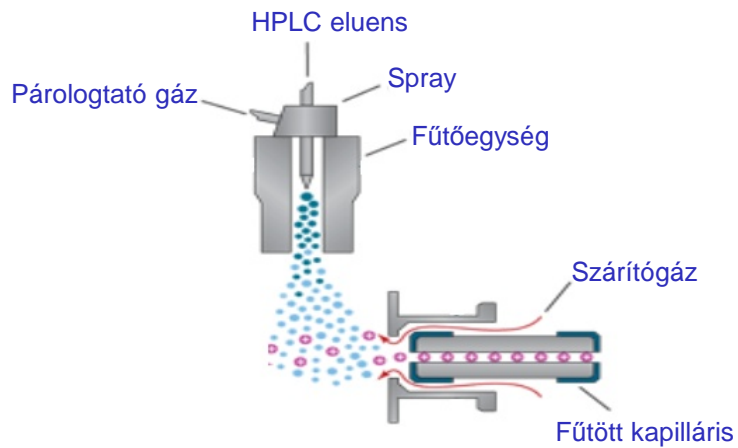
50

Oldószereltávolítás

51

Fűtött kapilláris

Analizátorok

52

Cél: Töltött részecskék szétválasztása

Analizátor típusok:

- mágnes (**B**)
- elektrosztatikus (**ESA**)
- kvadrupól (**Q**)
- ioncsapda (**trap**)
- repülési idő (**TOF**)
- lineáris ioncsapda (**LIT**)
- *Fourier transzformációs ion ciklotron rezonancia MS* (**FT-ICR**)
- Orbitrap

Mágneses analizátor

53

Lorentz erő:

1. $\frac{1}{2} mv^2 = eU$
2. $veB = mv^2/R \Rightarrow v = eRB/m$

1. + 2. $\Rightarrow$

$$\frac{m}{e} = \frac{B^2 R^2}{2U}$$

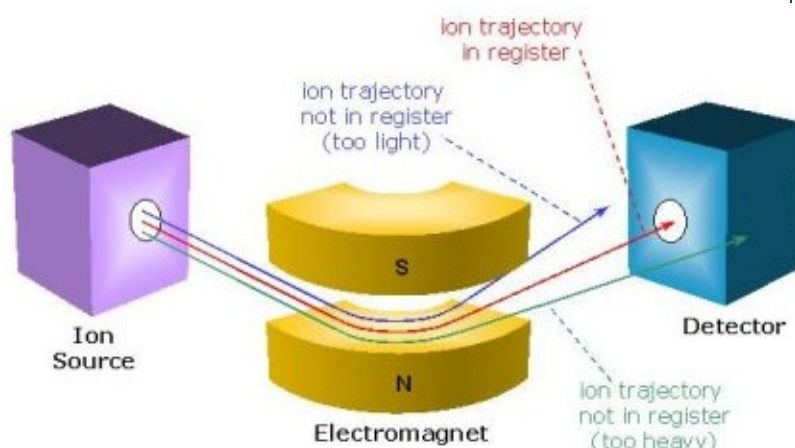
Tömegspektrometria alapegyenlete

Pásztázás (scan) :

- mágnesáram
- gyorsító feszültség

Mágneses analizátor

54

Elektrosztatikus analizátor

55

Szektormező

1. $\frac{1}{2} mv^2 = eU$

2. $mv^2/R = eE$

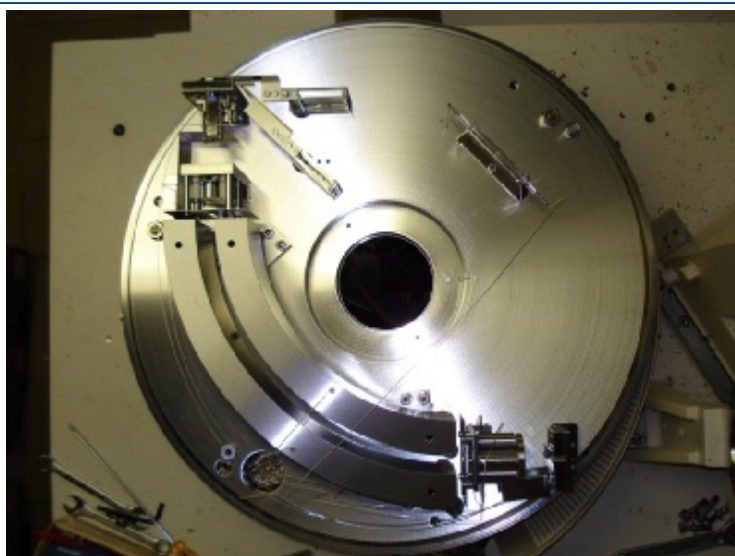
1. + 2. $\cancel{v^2}$

$$R = 2U / E$$

Független a tömegtől!!!

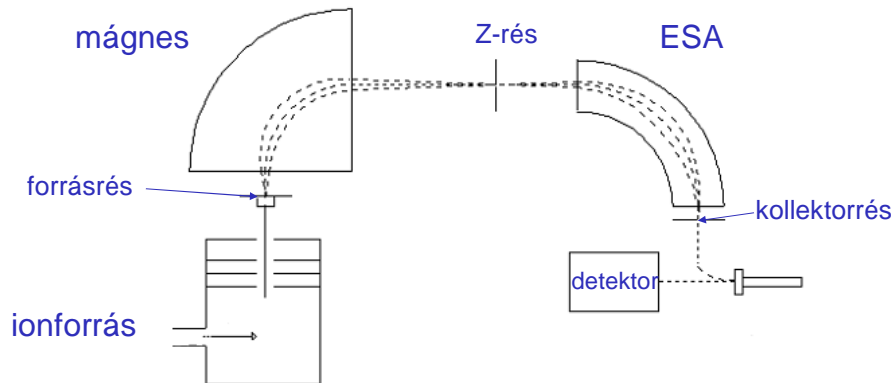
ESA

56

Kettős fókuszlás

57

Kettős fókuszlás

58

Cél: a mágnés és az ESA kölcsönös hiányosságainak kiküszöbölése

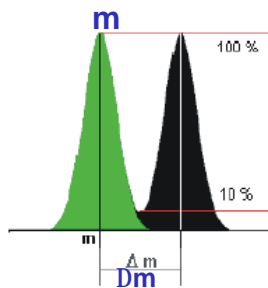
- A forrásból kilépő ionok sebesség- és irányszóródást szenvednek
- **Mágnés:** impulzus szerint szeparál. Azonos tömeg, különböző energia $\Rightarrow$ kiszélesedik a csúcs
- **Rések:** érzékenység csökken
- **Nagyfelbontás!!**

Felbontás

59

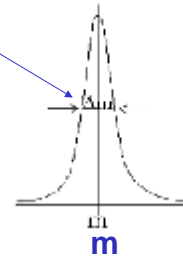
$$\text{Felbontás: } R = \frac{m}{\Delta m}$$

10 % völgy

Full Width at Half Mass

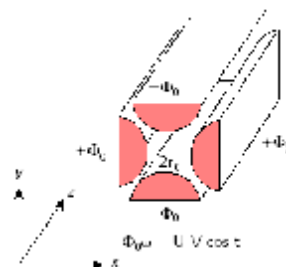
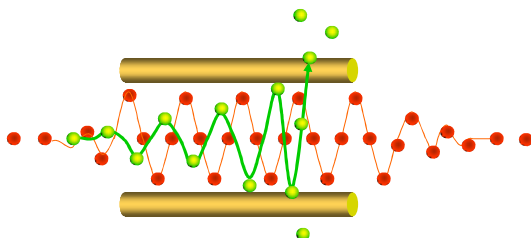
Δm (50% magasságnál)

Kvadrupol analizátor

60

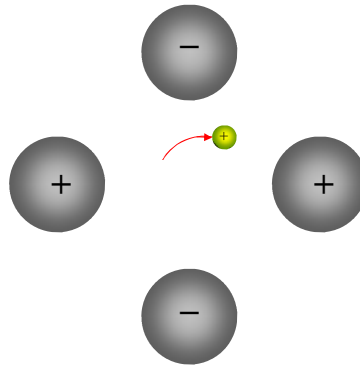
- Felbontás: egységnyi
- A rendszer méréshatára: néhány ezer

- DC = 0 - ± 500 V
- RF = 6000 V

Kvadrupol analizátor

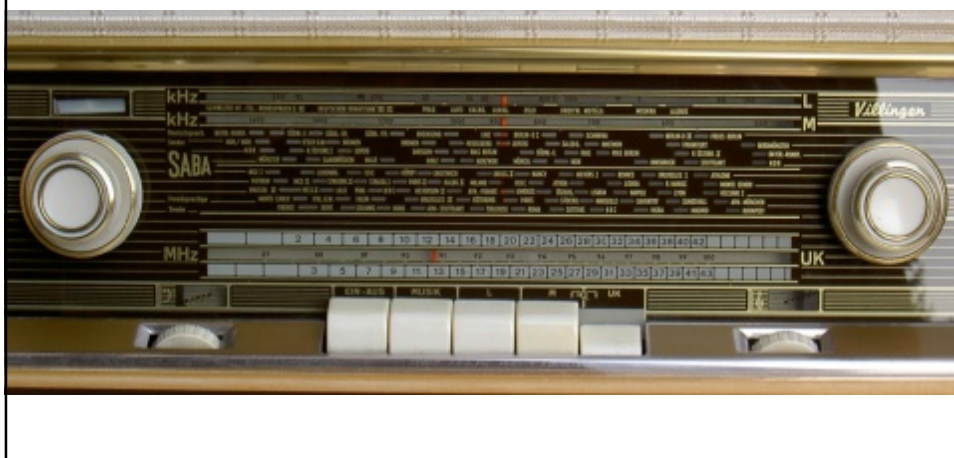
61

Egy adott AC / DC érték esetében csak egy ion számára stabil az ionpálya.

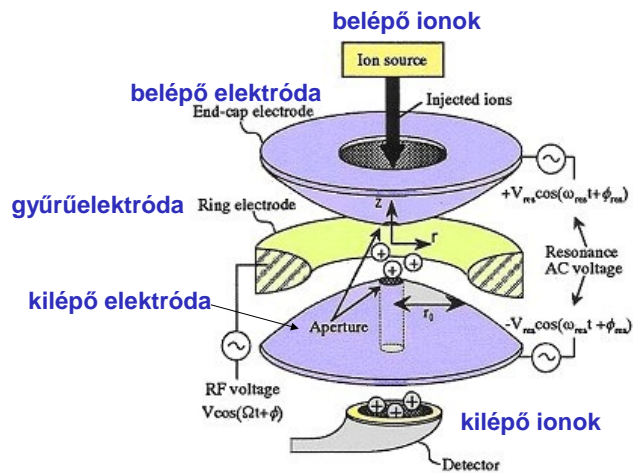
Kvadrupol analizátor

62

Ioncsapda analizátor

63

Előny: érzékenység, kis méret, MSⁿ

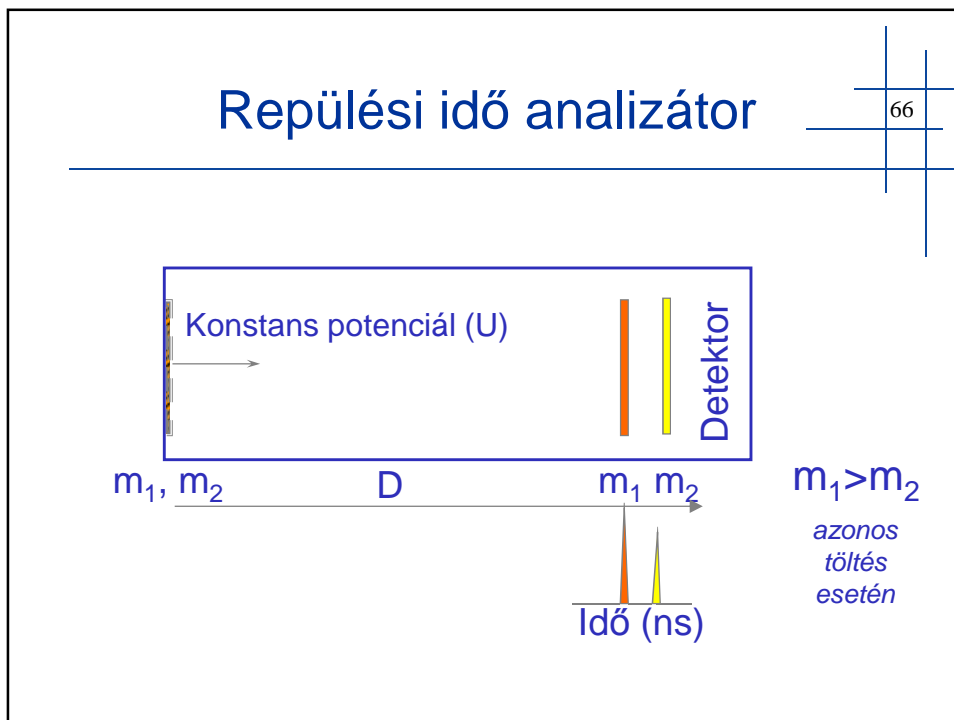
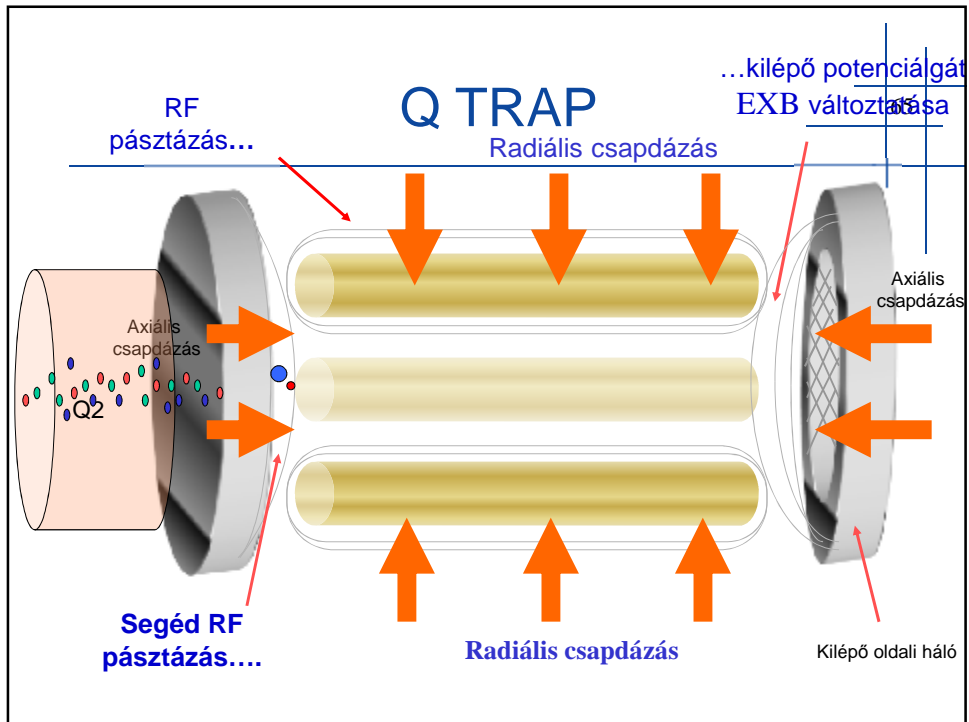
Ioncsapda analizátor

64

- **Ionok mozgása:** az elektródákra kapcsolt egyen- illetve váltófeszültség hatására
- Az összes ion egyszerre tartózkodik a csapdában
- Kis méret, könnyű kezelhetőség
- MSⁿ funkció (n=10, elméletileg!)

Repülési idő analízátor

67

$$\begin{aligned} \frac{1}{2} mv^2 &= eU & m_1 &\rightarrow v_1 \\ v &= (2eU/m)^{1/2} & m_2 &\rightarrow v_2 \\ t &= D/v = (D^2m/2eU)^{1/2} \Rightarrow \end{aligned}$$

$$m = \frac{2U}{D^2} t^2$$

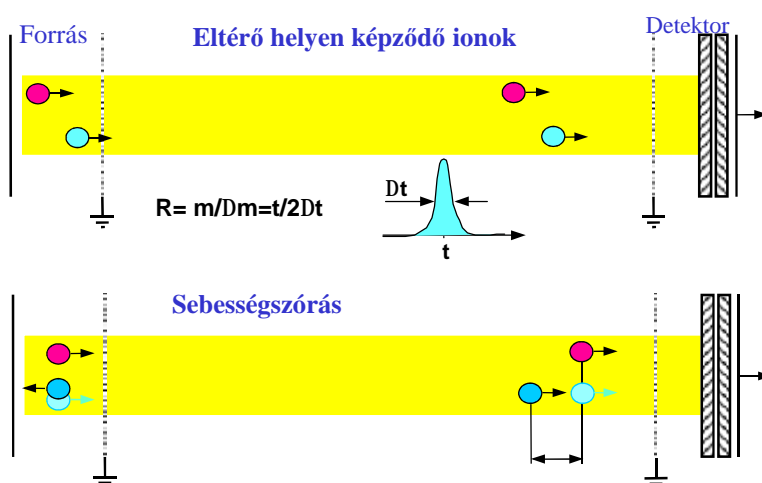
Az ionok energiaszórása miatt a felbontás kicsi

Megoldás:

- iontükör (reflektor)
- késleltetett ionkieresztés (delayed extraction)

A felbontást befolyásoló tényezők

68

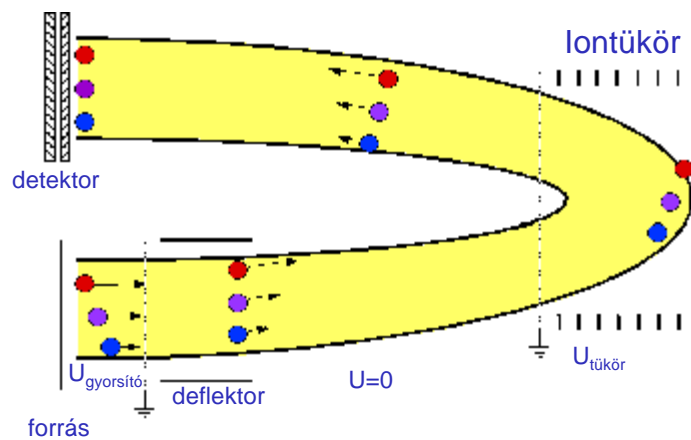
Felbontást növelő megoldások

69

- Az ionképződés helyének szórása
  - Iontükör (Reflectron)
- Sebességeloszlás (energiaszórás)
  - Delayed extraction (MALDI)
  - orthogonal TOF

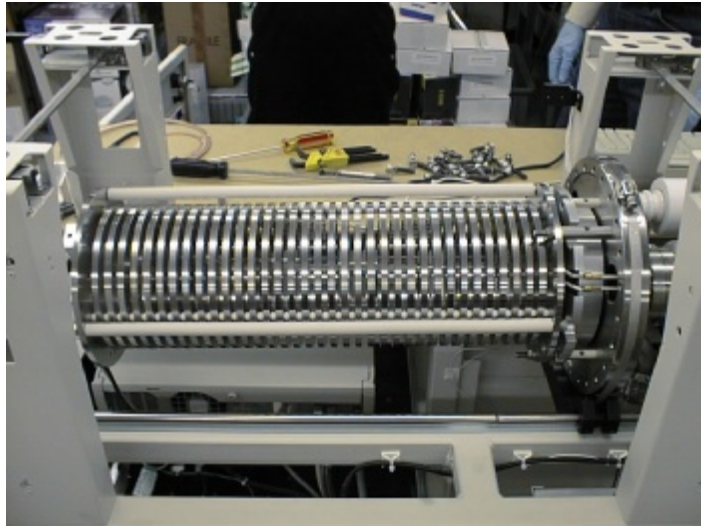
Iontükör

70

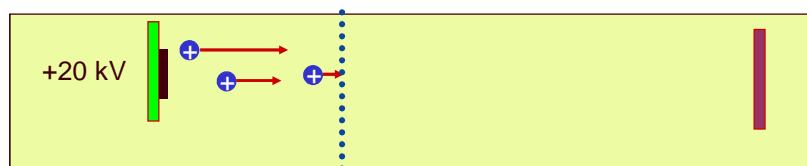
Iontükör a valóságban

71

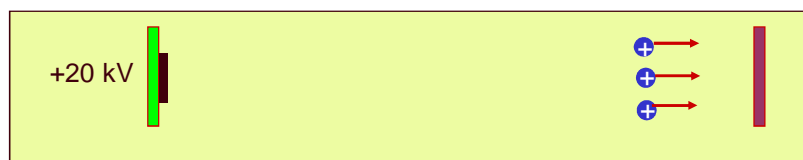

Delayed Extraction (DE)

72

A potenciálgradiens a lassabb ionokat jobban gyorsítja

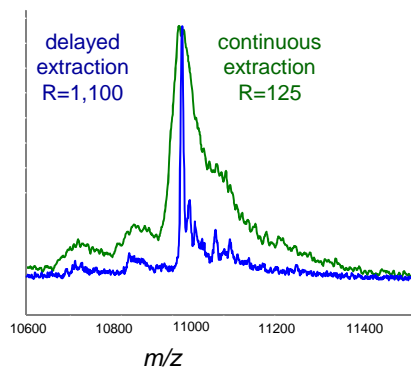

A detektorig a lassabb ion utóléri a gyorsabbat

A DE hatása a felbontásra

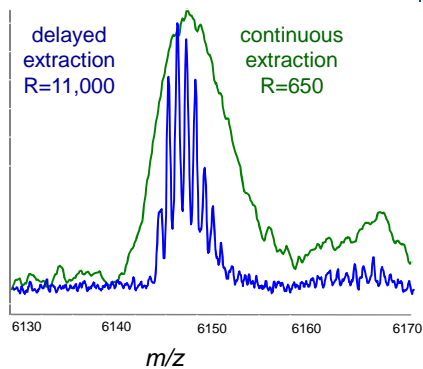
73

Linear mode

Minta: DNS 36-mer

Reflector mode

Minta: DNS 20-mer

Felbontás

74

Minimálisan szükséges felbontás

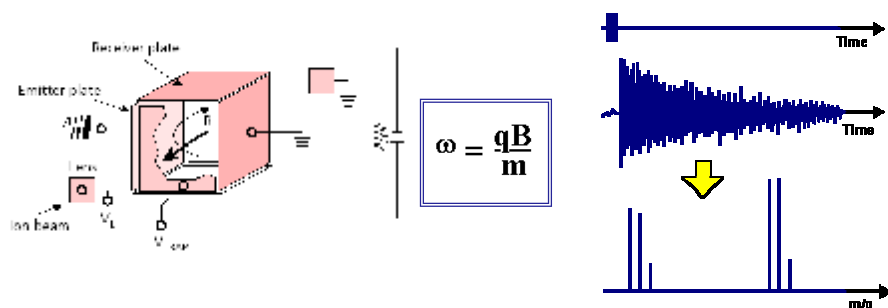
Ar	39.96239	}	580
C ₃ H ₄	40.03130		
N ₂	28.00615	}	1100
C ₂ H ₄	28.03130		
CO	27.99491	}	2490
N ₂	28.00615		
¹³ CC ₆ H ₇	92.05813	}	20600
C ₇ H ₈	92.06260		

FT-ICR MS

75

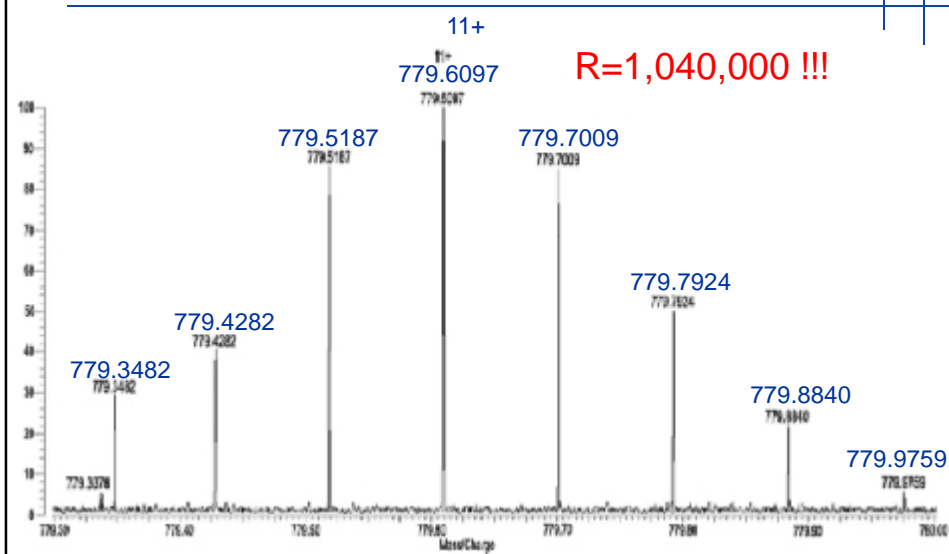
A cellába bejuttatott és a nagy mágneses térerő hatására körpályára kényszerített ionok által indukált áramot méri.

- óriási felbontás
- tág időskála (nem destruktív detektálás)

Az FT-ICR felbontása

76

Orbitrap

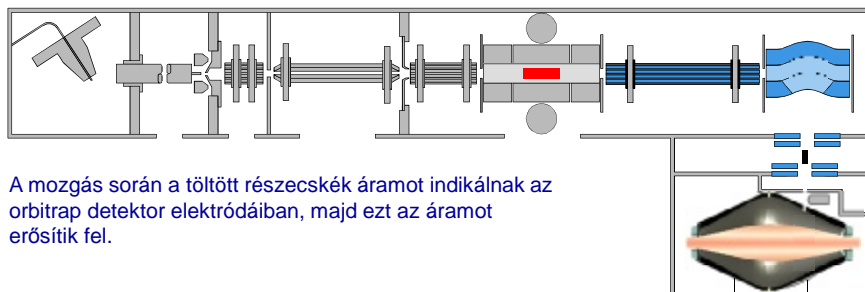
77

LTQ Orbitrap Működése

78

1. Az ionokat a lineáris ioncsapdában tároljuk
2. .... Majd axiálisan kieresztjük
3. .... És a C-csapdában ismét csapdázzuk
4. .... Onnan egy csomagban átküldjük az Orbitrap analizátorba
5. .... Ahol elektrosztatikusan csapdázzódnak, és a központi elektróda körül keringve oszcilláló mozgást végeznek

A mozgás során a töltött részecskék áramot indukálnak az orbitrap detektor elektródáiban, majd ezt az áramot erősítik fel.

Az egyes ionoknak megvan a sajátos hulláma.

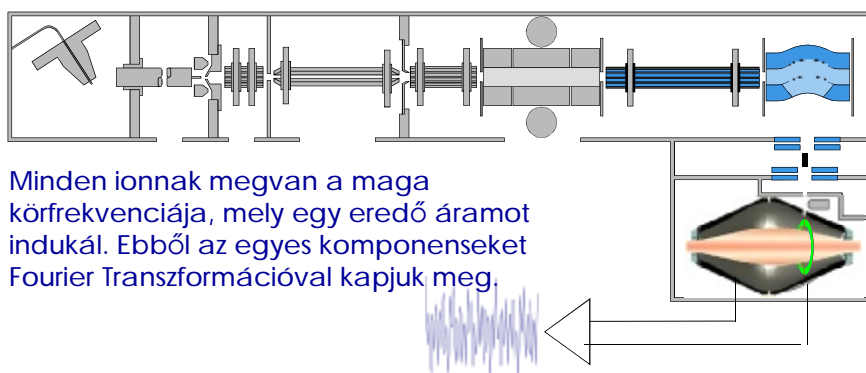

Körfrekvenciák és a tömegek

79

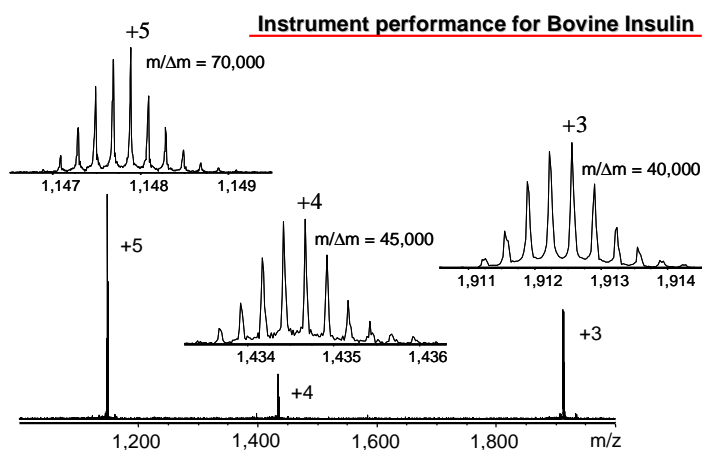
Az axiális oszcilláció frekvenciája:
 Ahol w = oszcillációs körfrekvencia
 k = készülékállandó
 m/z = ... A hõn áhitott tömeg!

$$w = \sqrt{\frac{k}{m/z}}$$

Teljesítõképesség

80

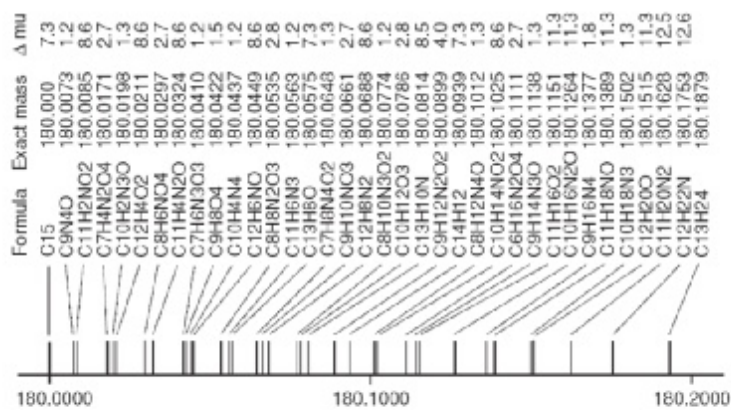
Analizátorok felbontása

81

- szektor (E,B) nagy >10,000
- kvadrupol (Q) egységnyi (kivétel!)
- ioncsapda (trap) nagy (de: tömegpontosság?)
- repülési idő (TOF) nagy >10,000
- lineáris ioncsapda (LIT) közepes <10,000
- orbitrap nagy > 200,000
- FT-ICR nagy!!! >1,000,000

Csak a nagyfelbontás??!

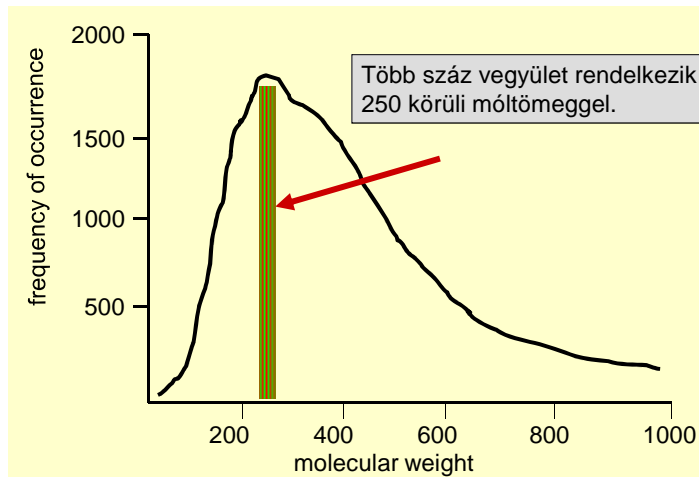
82

Figure 6.3
Exact masses and corresponding formulae for various possible ions of m/z 180 containing only carbon, hydrogen, nitrogen and oxygen atoms in limited number (C_{6-15} , H_{0-24} , N_{0-4} and O_{0-4}).

Elegendő-e egy egyszerű LC/MS?

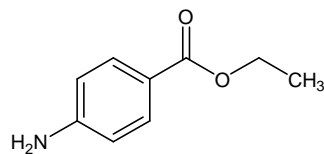
83

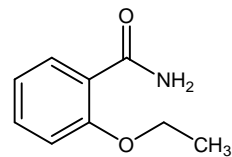
Szerkezeti információ nyerése

84

Benzocaine

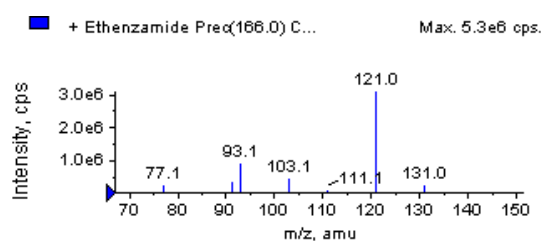
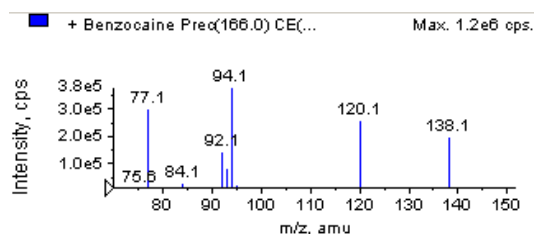
Ethenzamide

- Egyező összegképlet : $C_9H_{11}NO_2$
- Egyező tömeg : 165.19 dalton
- Egyező számú kettős kötés : 4

MSMS spektrumok

85

Eltérő
fragmensek

Tandem tömegspektrometria

86

Célok:

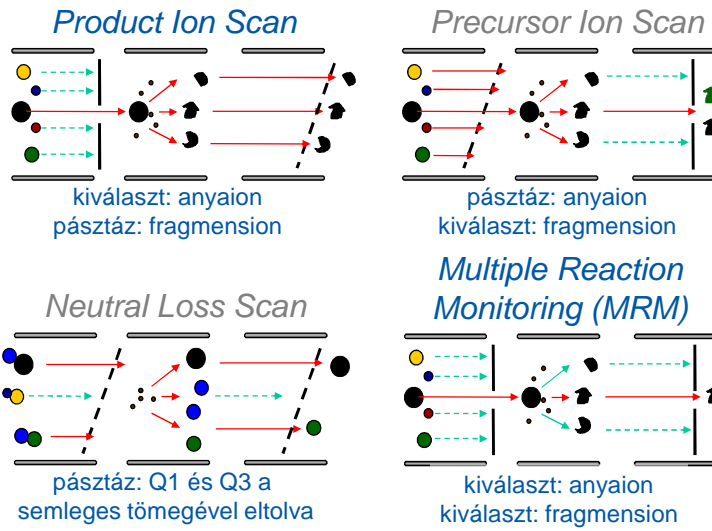
- szerkezeti információ nyerése
- érzékenység növelése
- szelektivitás növelése

Megvalósítás:

- szektor: kombináció (EBE, BEB)
- kvadrupol: QqQ
- ioncsapda: MSⁿ
- TOF: Post Source Decay (PSD), TOF/TOF
- hibrid: BEqQ, Q-Trap, Q-TOF,

Lehetséges scanfunkciók

87

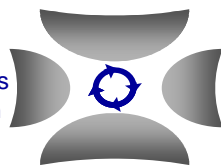

Q-Trap

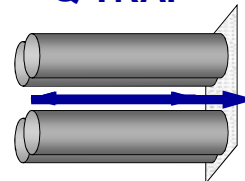
88

3D Trap

Érzékenység a teljes tömegtartományban
 MS³ (vagy több)

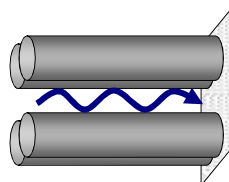

Q TRAP™

QqQ

MRM lehetőség
 Semlegesvesztés
 Precursor Scan

Érzékenység a teljes tartományban
 MS³
 MRM lehetőség
 Semlegesvesztés
 Precursor Scan

Ha akarom: hármaskvadrupol... 89

Megtartva minden hagyományos funkciót :

- Single MS scans (Q1 and Q3 scans)
- Product Ion Scan (MS2)
- Precursor Ion Scan (Prec)
- Neutral Loss Scan (NL)
- Multiple Reaction Monitoring scan (MRM)

...ha akarom ioncsapda 90

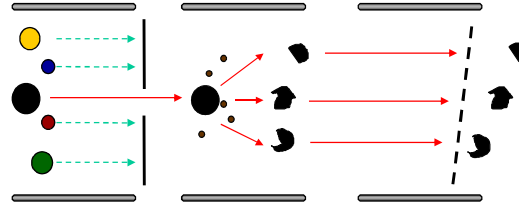
Új pásztázási módokkal :

- Enhanced single MS scan (EMS)
- Enhanced Resolution scan (ER)
- Enhanced Product Ion scan (EPI)
- Enhanced Multiply Charged scan (EMC)
- Time Delayed Fragmentation scan (TDF)
- MS/MS/MS scan (MS3)

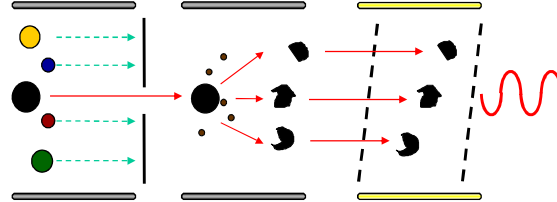
Megnövelt leányion pásztázás

91

Product Ion Scan

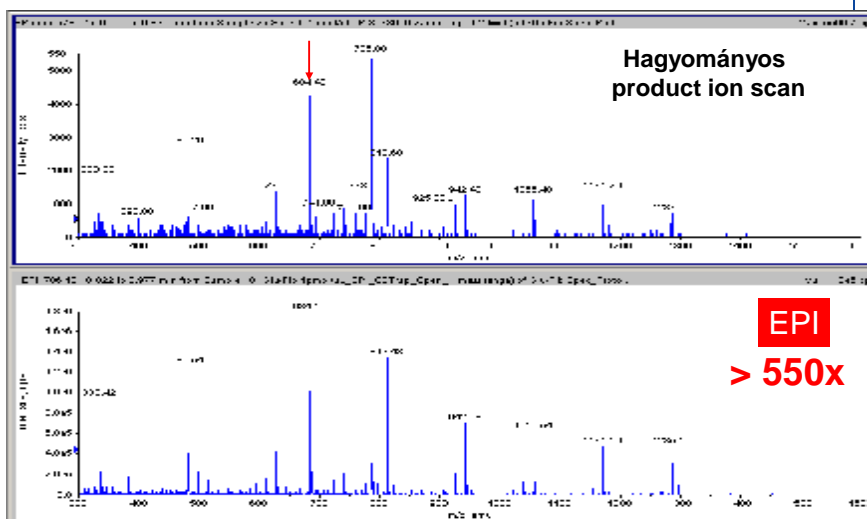

Enhanced Product Ion Scan

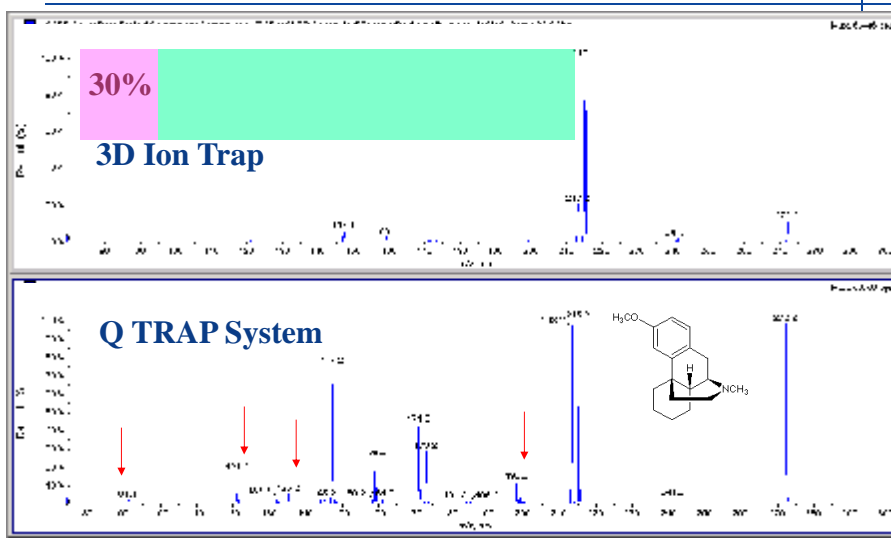
Érzékenységnövekedés

92

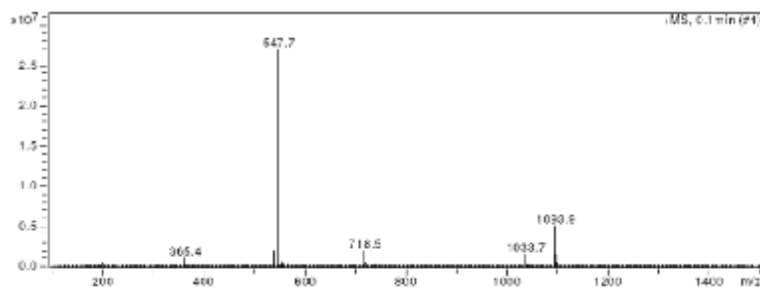
Q-Trap

93

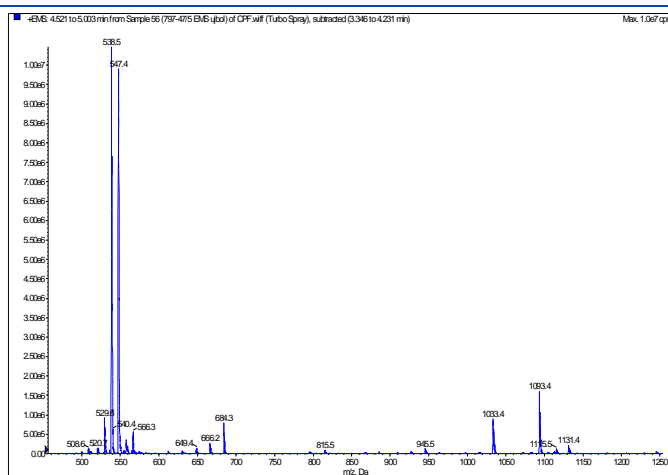
MS1 (3D trap)

94

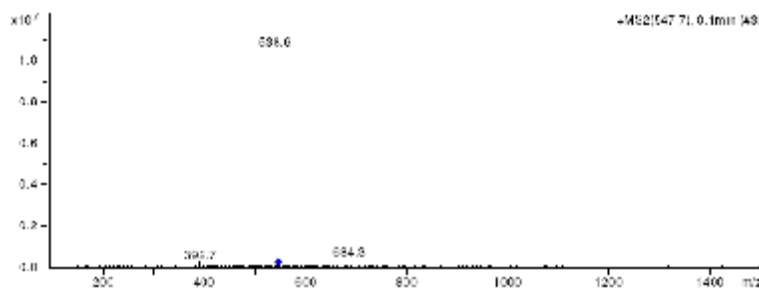
EMS (QTrap)

95

MS2 547

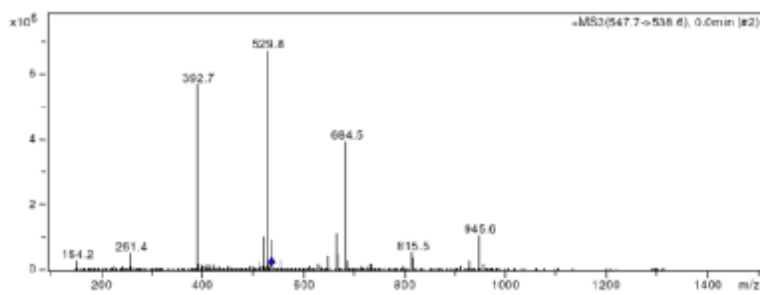
96

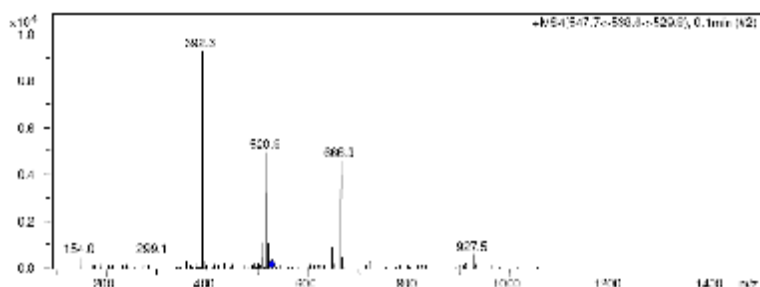
MS3 547/538

97

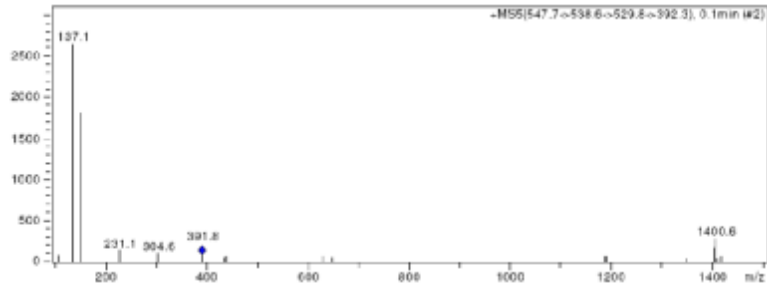
MS4 547/538/529

98

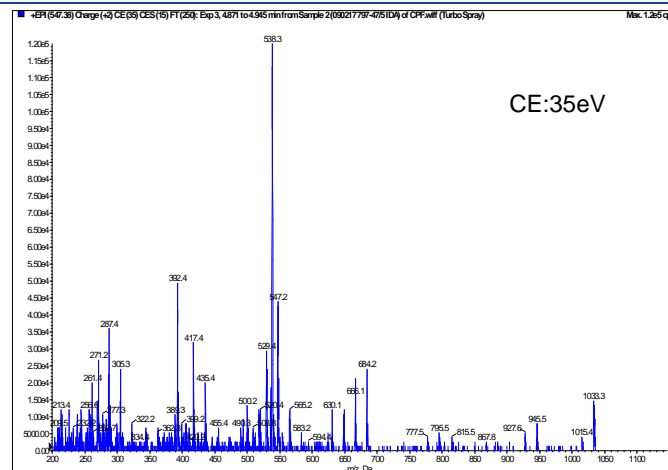
MS5 547/538/529/392

99

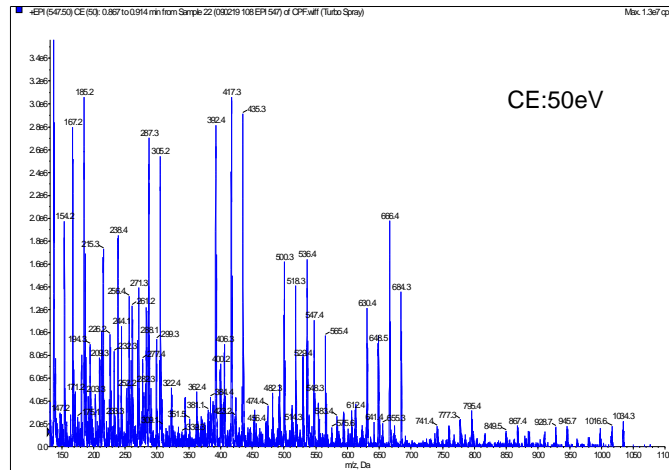
EPI 547

100

EPI 547

101

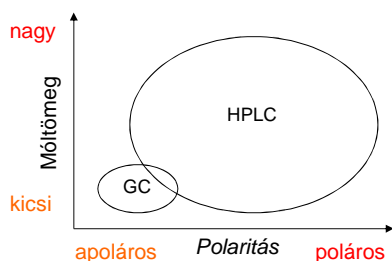
Csatolt technikák

102

A mintabevitel speciális módja, amikor folyamatosan jut be a minta a készülékbe.

- GC-MS
- HPLC-MS
- CE-MS

GC vs. HPLC (MS)

GC: gáz/gőz minta, hőterhelés

HPLC: folyadék/oldat minta

LC/MS

széleskörű alkalmazás,
móltömeg információ

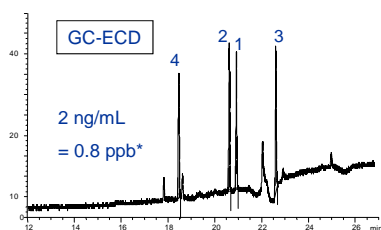
Chemical Abstracts entry compounds

Total ; 9,000,000

GC applicable 130,000 (1.4%)

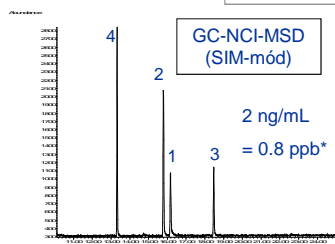
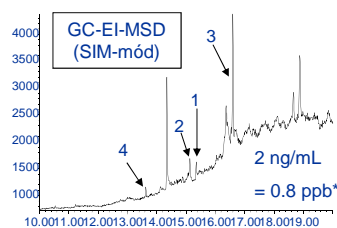
target compounds for HPLC 8,870,000 (98.6%)

Az LC-MS/MS rendszerek érzékenysége

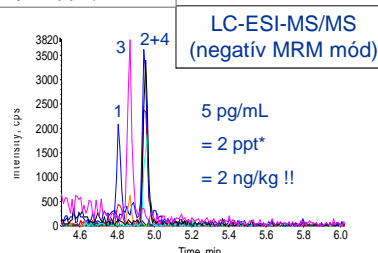

- 1 Fipronil
- 2 Fipronil-sulfide
- 3 Fipronil-sulfone
- 4 Fipronil-desulfinyl

Háttér: az egyre szigorodó EU normák következtében a bébiételekben 28 peszticid szermaradvány maximális értéke 10 ppb alá került (pl: fipronil és metabolitja 4 ppb)

* 50g mintatömegre vonatkoztatva

GC-MS

105

Illékony minták jöhetnek szóba: EI/CI ionizáció

Az analizátor sebességének szerepe

- szektor: lassú
- trap és quad közepes
- TOF gyors

A vivőgáz és a vákuumrendszer egymással ellentétes

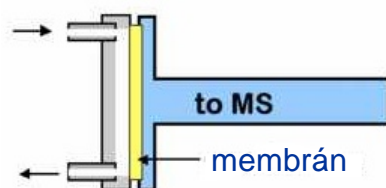
- töltött kolonna: nagy gázáram $\Rightarrow$ szeparátor
- kapilláris kolonna: kis gázáram $\Rightarrow$ direktbe

A kapott spektrumok könyvtárból jól kereshetők

GC-MS szeparátorok

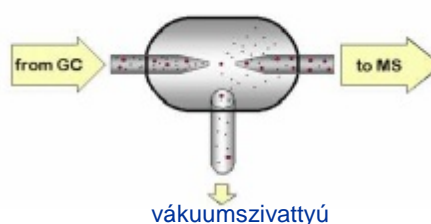
106

Membránszeparátor

- Lassú a válasz
- A komponensek kis része jut be a készülékbe
- A membrán szelektivitása függ a polaritástól és a móltömegtől

Jetszeparátor

- Megbízható

GC-MS tanácsok

107

- Fokozottan ügyeljünk a vivőgáz tisztaságára
- A kolonna kellően beérjen az ionforrásba
- A GC és az MS közti átmenet "transfer line" fűtött legyen

HPLC-MS

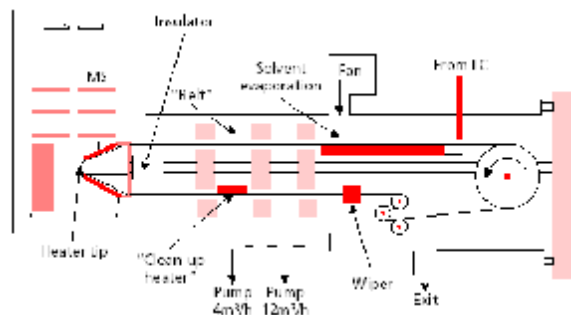
108

Egyre kisebb a megkötés a vizsgálhatóság szempontjából

Az eluens és a vákuumrendszer méginkább ellenségei egymásnak

A mai ionforrások (API) egyben az interface szerepét is betöltik

Az első interface
egyike: moving belt

HPLC

109

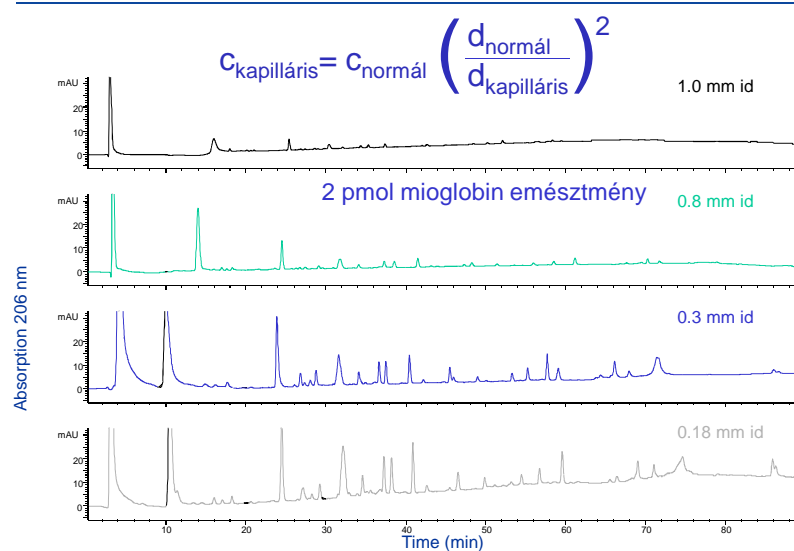
Különböző oszlopátmérőkhöz tartozó áramlás

elnevezés	ID	áramlás	Ionforrás
Hagyományos	4.6 mm 3.2 mm	1-2 mL/min	→ Turbolonspray
mikro	1 mm 800 μm	100 μL/min 20 μL/min	→ Ionspray
kapilláris	500 μm 300 μm 180 μm	10 μL/min 4 μL/min 2 μL/min	→ Microelectrospray
nano	100 μm 75 μm 50 μm	300 nL/min 180 nL/min 80 nL/min	→ Nanospray

A forrásoknak széles áramlási tartományban kell dolgozni

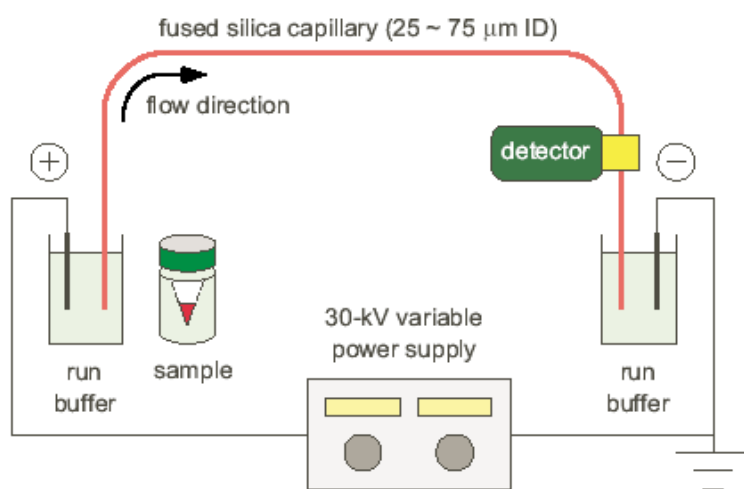
Kolonnaátmérő vs. érzékenység

110

CE rendszer

111

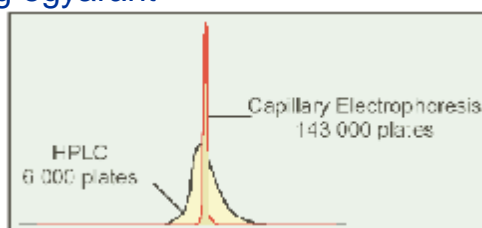

Kapilláris elektroforézis

112

Előnyök:

- Gyors (10-30 perc)
- Kis mintamennyiség (1-50 nL)
- Nagy tányérszám
- Számos mód a szelektivitás fokozására
- Vizes/nemvizes közeg egyaránt
- Egyszerű

CE-MS illesztés

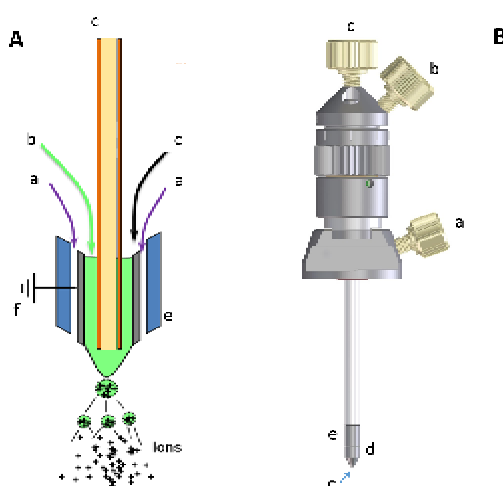
113

Nehézségek:

- Elektromos kapcsolat megvalósítása egy pufferedénnyel
- A stabil spray-hez szükséges folyadékáram biztosítása
- Megfelelő puffer kiválasztása, mely nem növeli az ionáramot (0.2 % hangyasav, 15 mM ammóniumacetát)
- Megfelelő mennyiségű minta injektálása
- Az MS és az elválasztás sebességének összehangolása

CE-MS interface

114

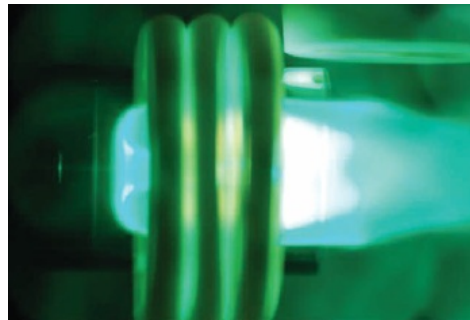
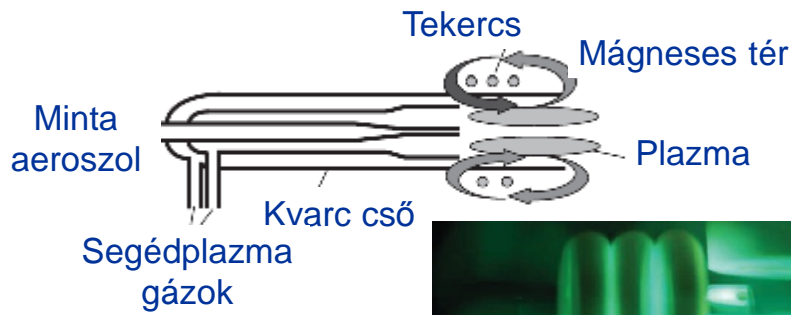
ICP-MS

ICP-MS Felépítés

- Ionforrás: ICP plazma
- Ionoptika
- Reakciócella
- Analizátor: Q, szektor
- Detektor

ICP sugárforrás

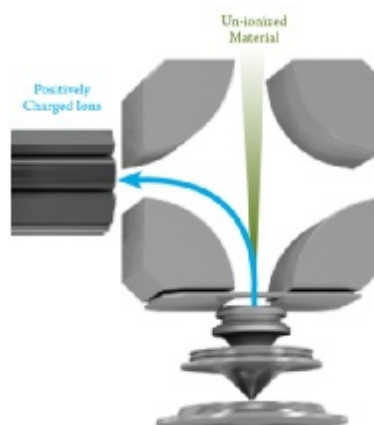
117

Quadrupole ion deflector

118

- Kis kvadrupol
- 90 fokos eltérítés töltött részecskék esetén
- A semlegesek a vákuumtérbe kerülnek

Interferencia csökkentése

119

- ütközési cella (nem reaktív gáz)
  - kinetikus energia és szórásának csökkentése, valamint ütközési disszociáció
- reakciócella (reaktív gáz)
  - Elektron- vagy protontranszfer, oxidáció
  - $\text{Ar}^+ + \text{NH}_3 \Rightarrow \text{Ar} + \text{NH}_3^+$
- dinamikus reakciócella (reaktív és nem reaktív)
  - nagy sávszélességű kvadrupol csak adott m/z tartományú molekulák vesznek részt a reakcióban

Analizátor I.

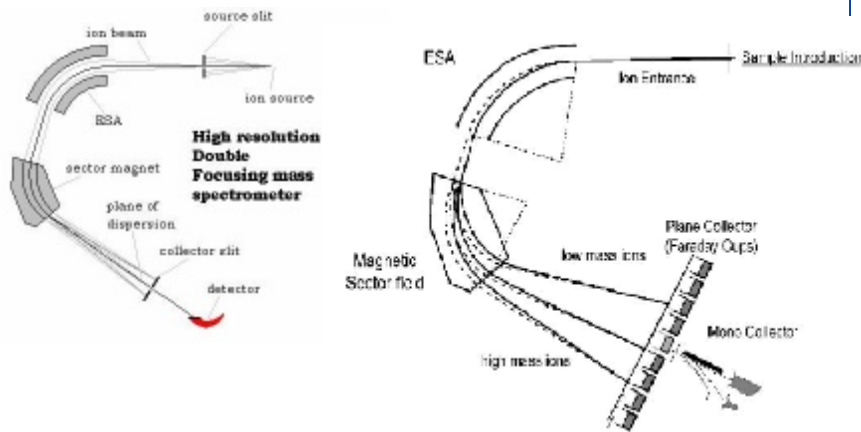
120

- Pásztázó kvadrupol 5000 amu/sec pásztázási sebességgel „peak hopping” módban páratlan gyorsaság.

Analizátor II.

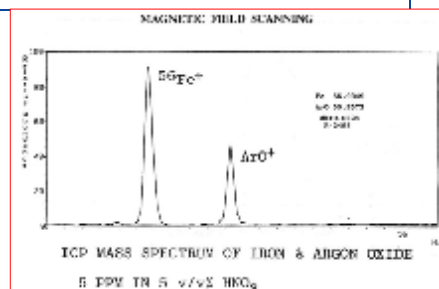
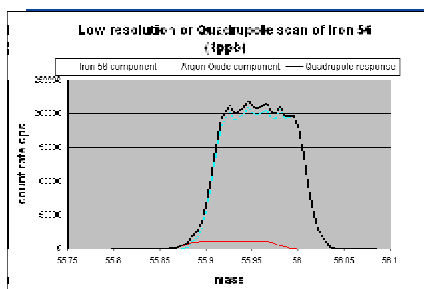
121

- Nagyfelbontású szektorok.

LR vs HR ICP MS

122

^{56}Fe : Környezeti mintákban kis koncentrációban előfordul.
A ^{56}Fe és az ArO ($^{40}\text{Ar}+^{16}\text{O}$) azonos tömegű Quadrupole készülék =INTERFERENCIA!

HR-ICPMS mérések = megkülönböztethető a ^{56}Fe az ArO -tól
FONTOS! az elemek többsége egyszerű kvadrupollal is megkülönböztethető

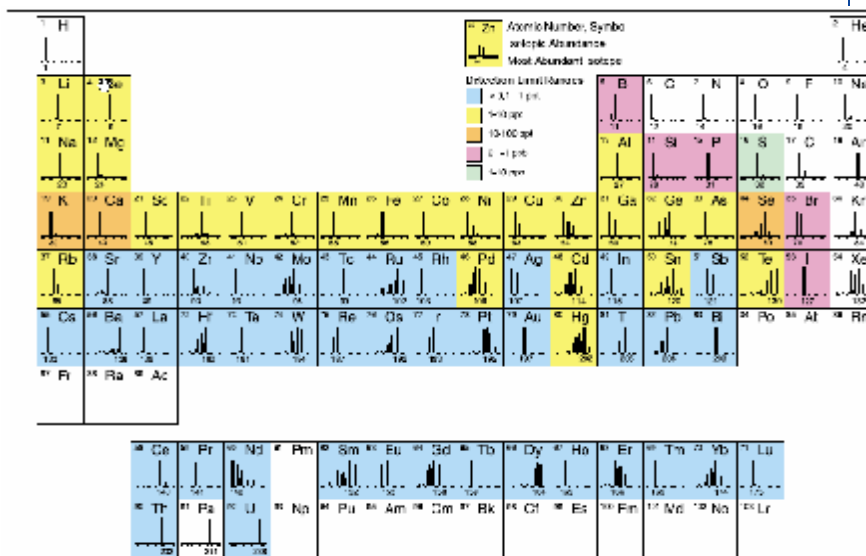
Detektor

123

- Szimultán analóg-digitális detektornak köszönhetően 9 nagyságrend dinamikus tartomány is elérhető.

Kimutatási határok

124

Speciációs vizsgálatok

125

- GC-vel, HPLC-vel összekapcsolva módosulatanalitikai vizsgálatok elvégzése lehetséges.

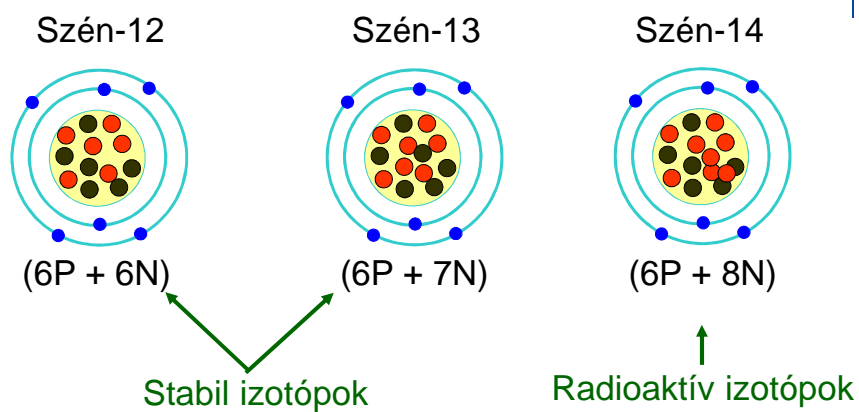

126

Izotóparány-mérés

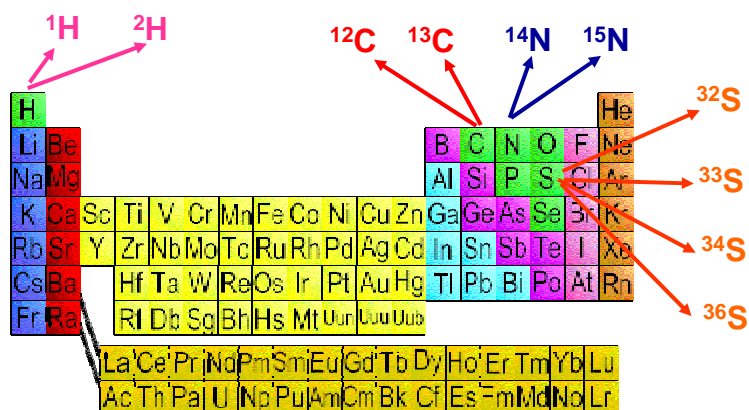
Stabil izotóparány mérése

127

A periódusos rendszer

128

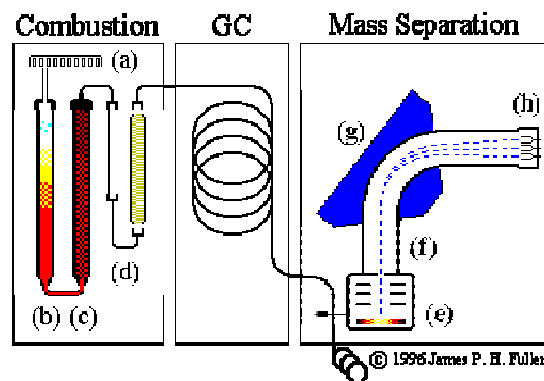
Előfordulások

129

Element	Isotopes	Abundance
Hydrogen	^1H , ^2H	$^1\text{H} = 99.985\%$ $^2\text{H} = 0.015\%$
Carbon	^{12}C , ^{13}C	$^{12}\text{C} = 98.89\%$ $^{13}\text{C} = 1.11\%$
Nitrogen	^{14}N , ^{15}N	$^{14}\text{N} = 99.633\%$ $^{15}\text{N} = 0.366\%$
Oxygen	^{16}O , ^{17}O , ^{18}O	$^{16}\text{O} = 99.759\%$ $^{17}\text{O} = 0.037\%$ $^{18}\text{O} = 0.204\%$
Sulfur	^{32}S , ^{33}S , ^{34}S , ^{36}S	$^{32}\text{S} = 95.00\%$ $^{33}\text{S} = 0.76\%$ $^{34}\text{S} = 4.22\%$ $^{36}\text{S} = 0.014\%$

SIRMS

130

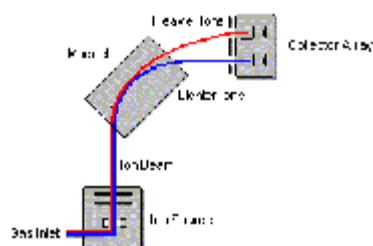
Izotóparány mérése

131

- $^{13}\text{C}/^{12}\text{C} = 0.011225$
- $^{13}\text{C}/^{12}\text{C} = 0.011071$
- $^{13}\text{C}/^{12}\text{C} = 0.010918$

- Az eredményeket átszámolják delta (δ) értéké:

$$\delta^{13}\text{C}_{\text{sample}} = \frac{^{13}\text{C}/^{12}\text{C}_{\text{sample}} - ^{13}\text{C}/^{12}\text{C}_{\text{standard}}}{^{13}\text{C}/^{12}\text{C}_{\text{standard}}} \times 1000$$

IRMS alkalmazások

132

- Kormeghatározás
- Eredetvizsgálat (borok, kábítószeresek stb)
- Helicobacter
- Doppinganalitika

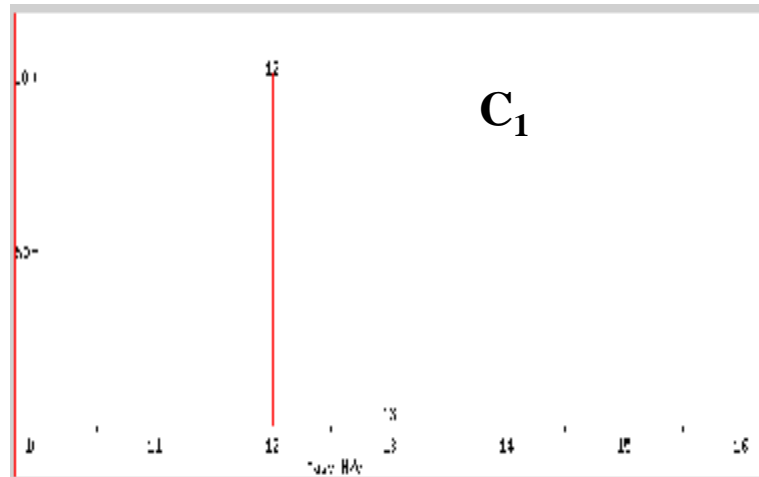
Mérési technikák

Izotópok fajtái

- A: csak egy izotópja van
  - F, P, I
- A+1: két izotópja van, mindkettő intenzitása számottevő, tömegkülönbség 1
  - H, C, N
- A+2: két izotópja van, mindkettő intenzitása számottevő, tömegkülönbség 2
  - Cl, Br, S, O

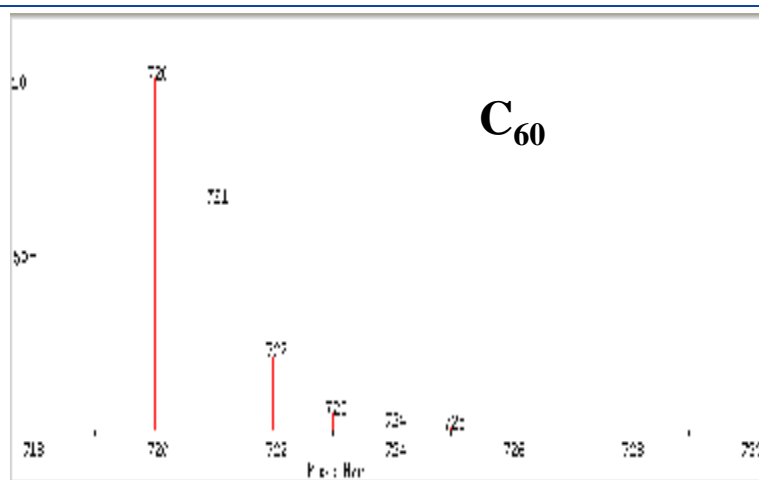
Móltömeg megadása

135

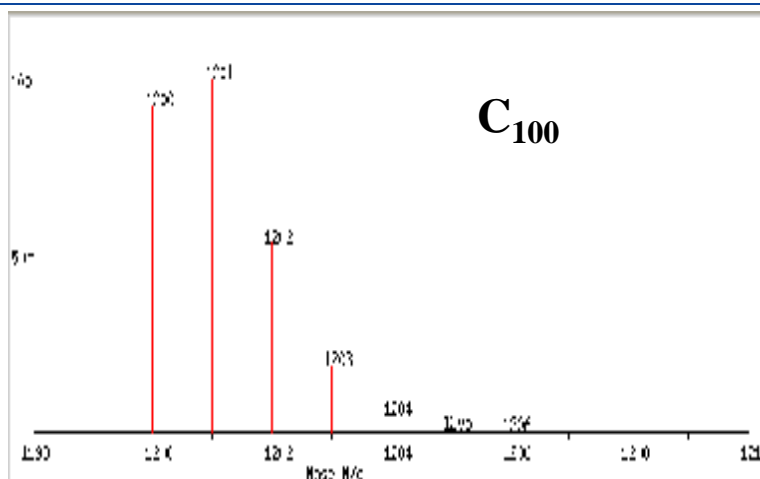
Móltömeg megadása

136

Móltömeg megadása

137

Móltömeg megadása

138

monoizotópos tömeg

556.277

átlagos (kémiai)

tömeg 556.64

nominál tömeg 556

Leu-enkefalin

$C_{28}H_{38}N_5O_7$

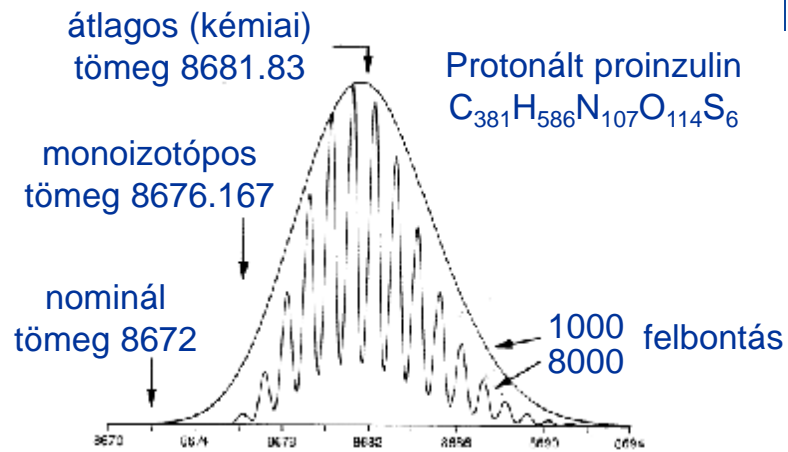
felbontás

250
1000

554 556 558 560 562

Móltömeg megadása

139

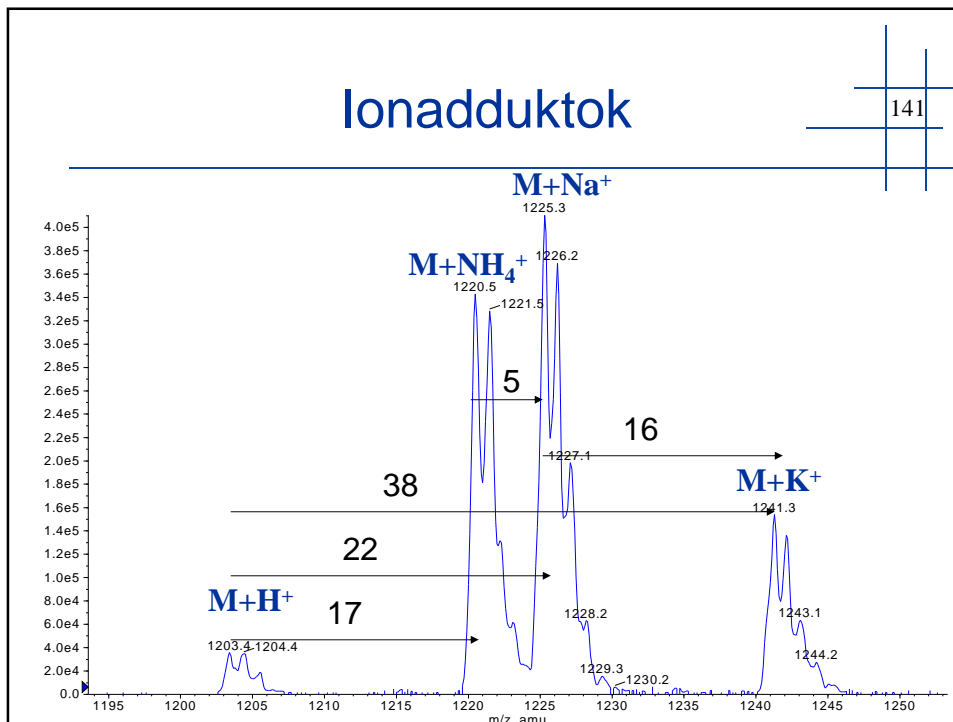

140

Móltömeg meghatározása

Ionadduktok

141

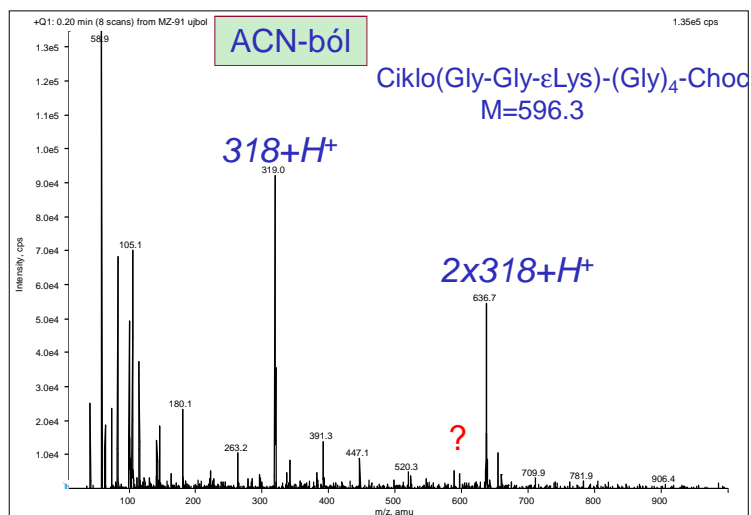
Ionadduktok, tömegkülönbségek

142

- APCI pos: +H
- APCI neg: -H
- ESI pos: H, NH_4 , Na, K (1, 18, 23, 39)
- ESI neg: -H, Cl, formiát, acetát, trifluoracetát (-1, 35, 45, 59, 113)
- Leggyakoribb tömegkülönbségek: 38, 22, 17, 5, 2

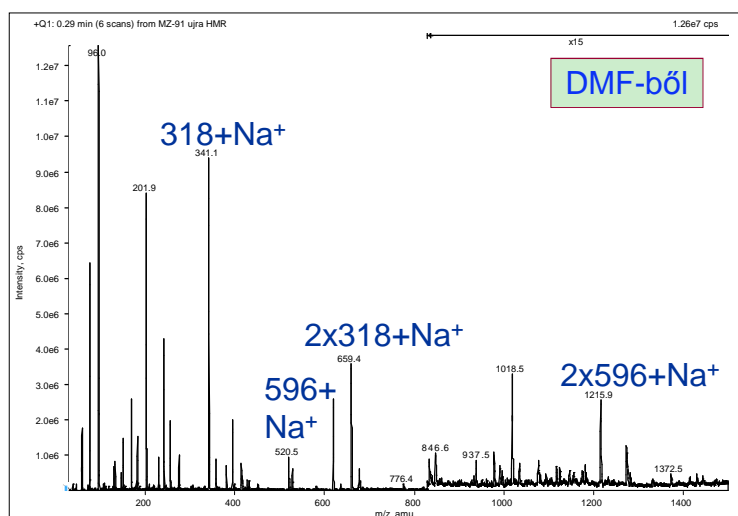
Móltömeg meghatározás I

143

Móltömeg meghatározása I

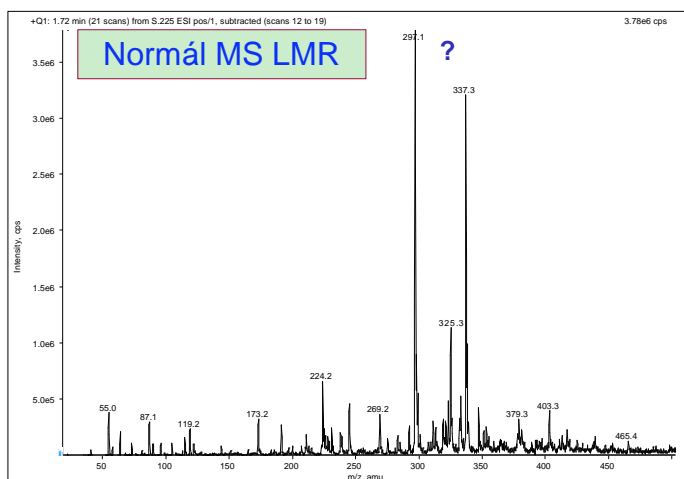
144

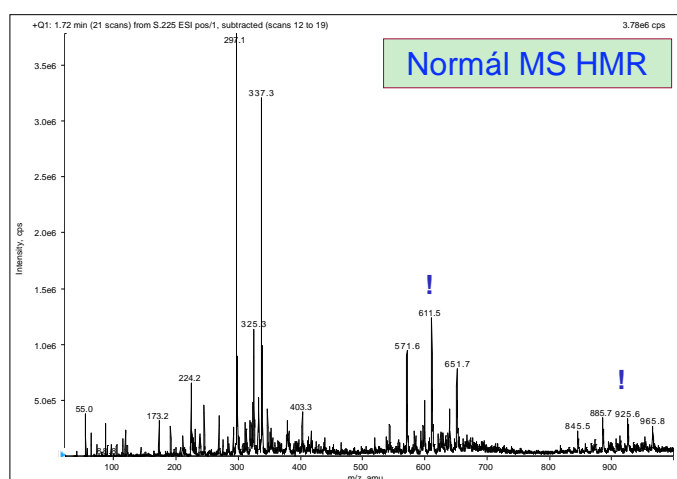
Móltömeg meghatározása II

145

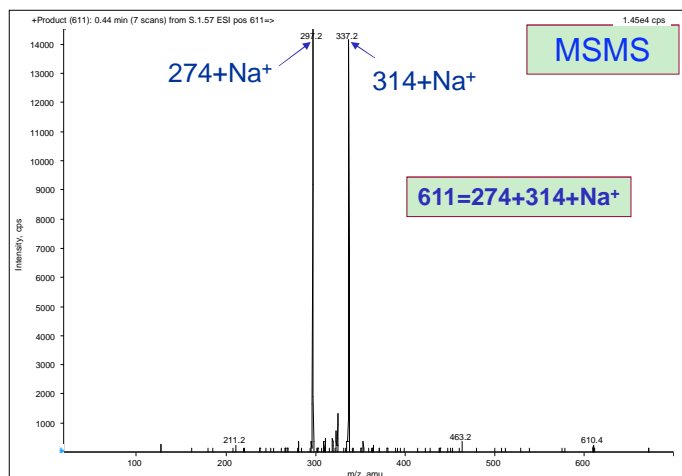
Móltömeg meghatározás II

146

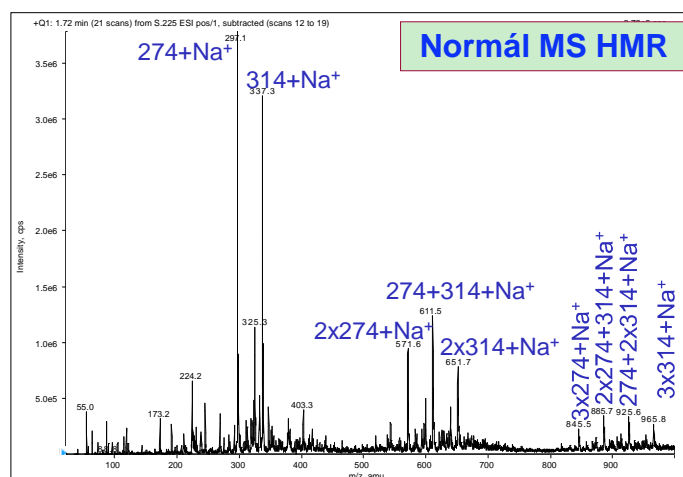
Móltömeg meghatározása II

147

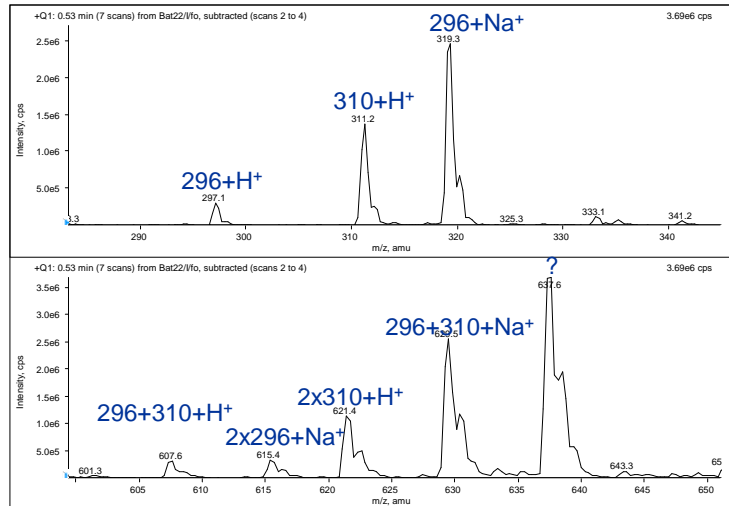
Móltömeg meghatározása II

148

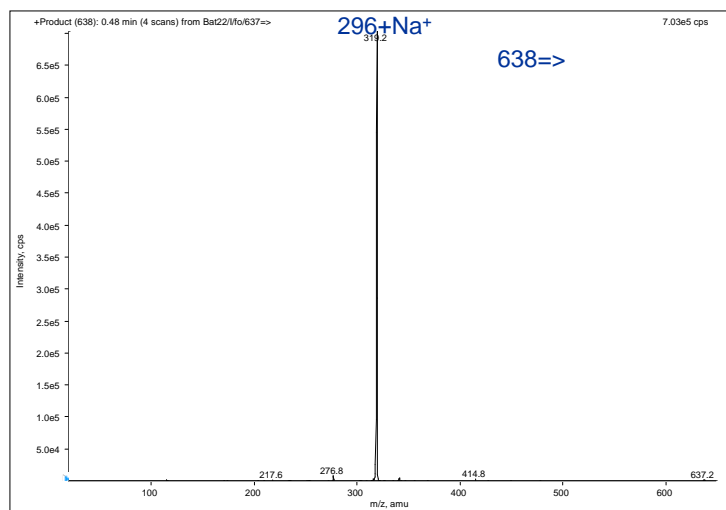
Móltömeg meghatározása III

149

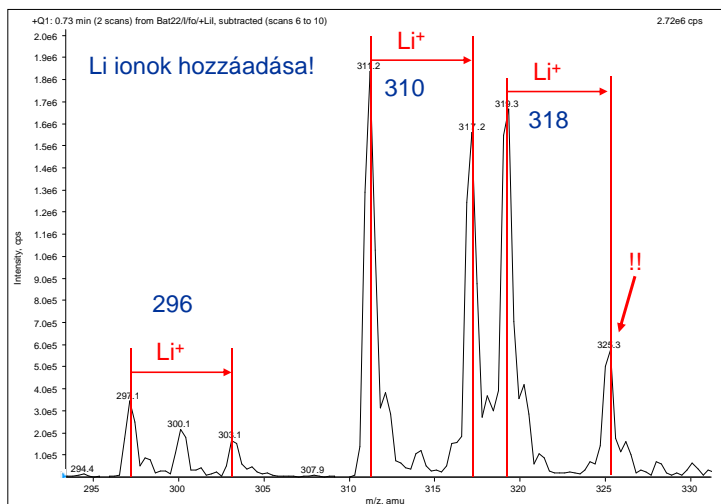
Móltömeg meghatározása III

150

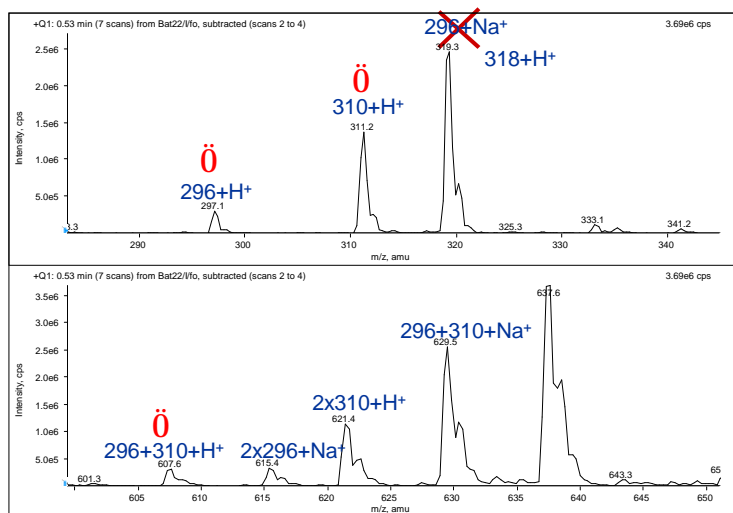
Móltömeg meghatározása III

151

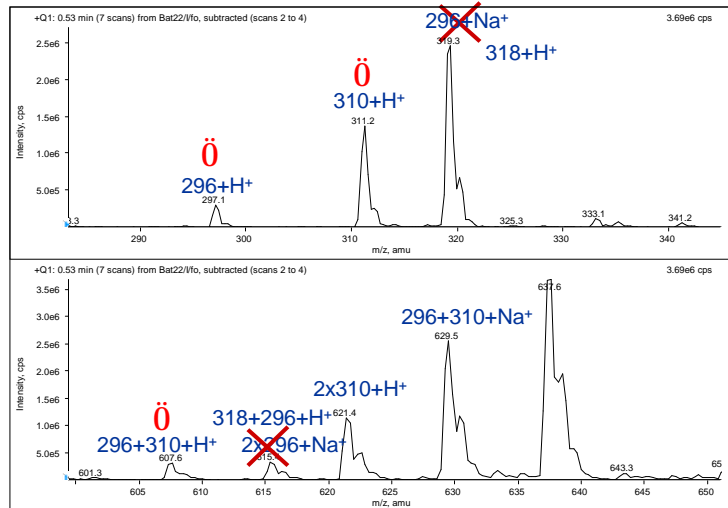
Móltömeg meghatározása III

152

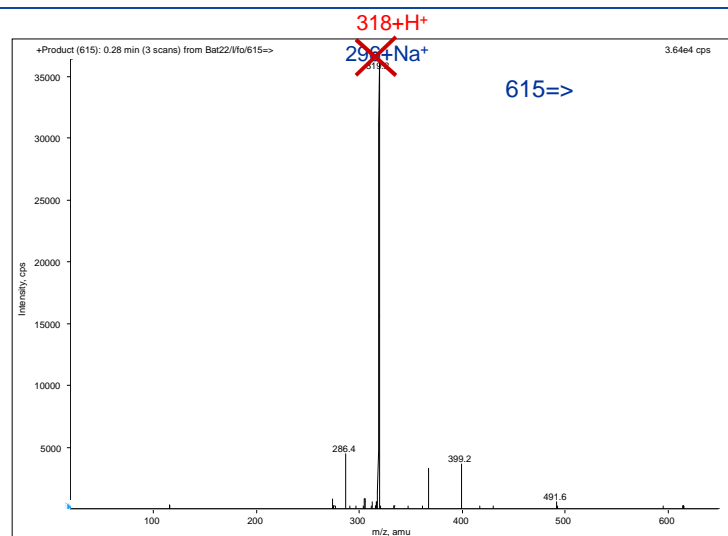
Móltömeg meghatározása III

153

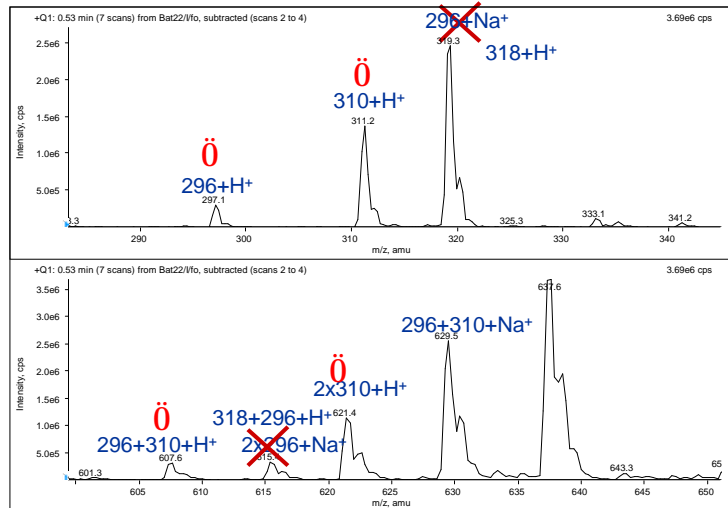
Móltömeg meghatározása III

154

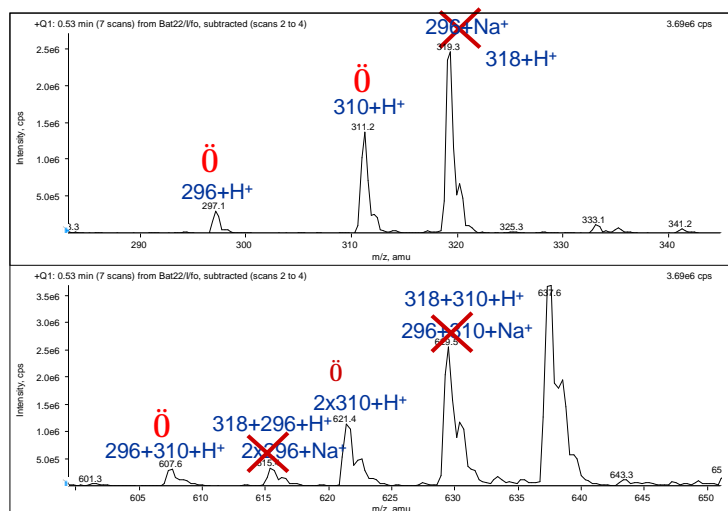
Móltömeg meghatározása III

155

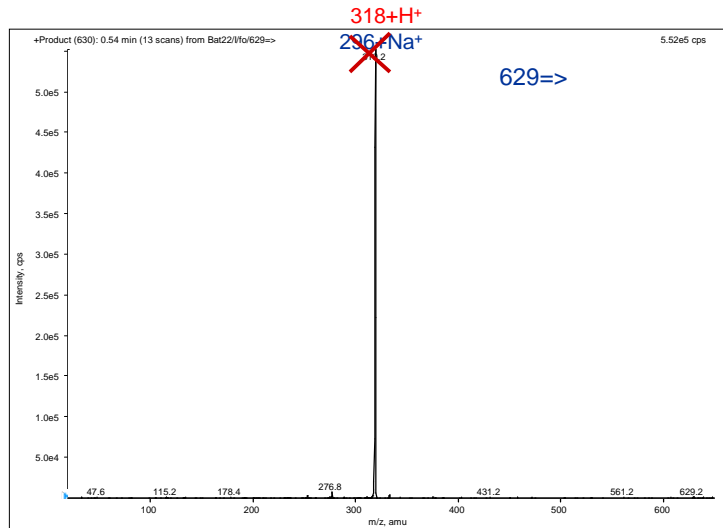
Móltömeg meghatározása III

156

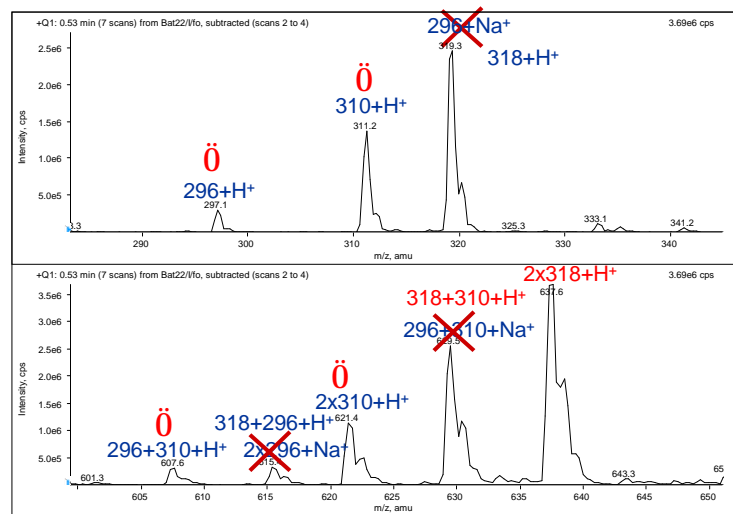
Móltömeg meghatározása III

157

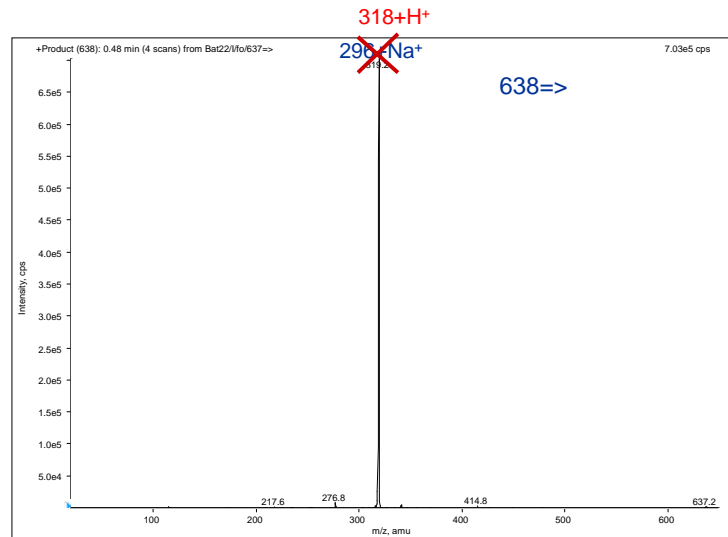
Móltömeg meghatározása III

158

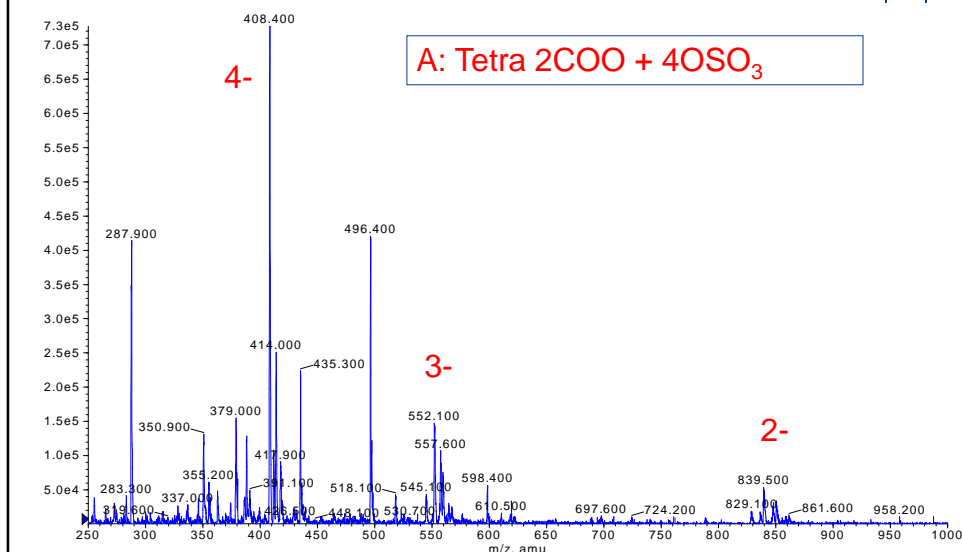
Móltömeg meghatározása III

159

Móltömeg meghatározása IV

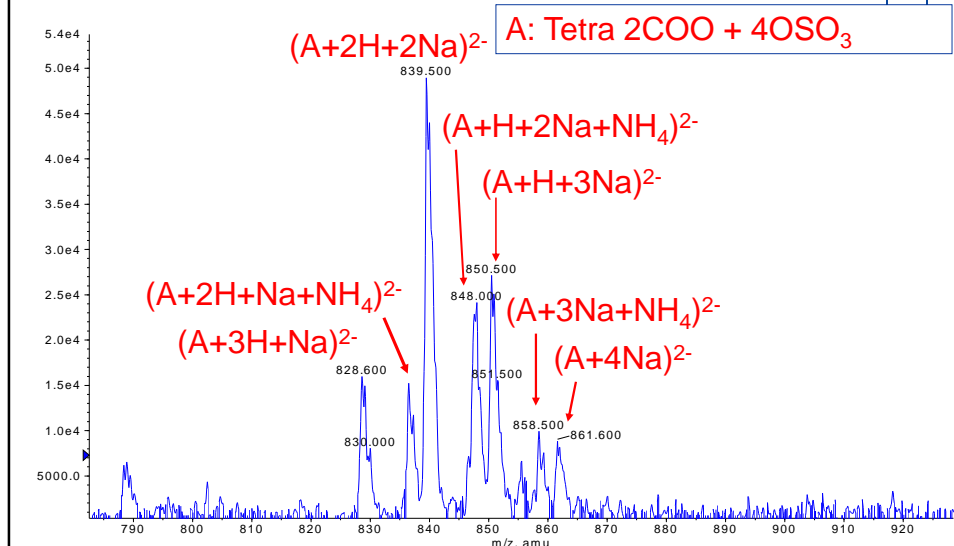
160

Móltömeg meghatározása IV

161

Mennyiségi meghatározások

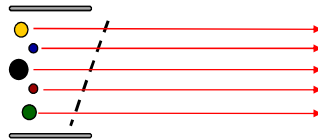
162

- Egyszeres kvadrupol
  - Full scan mód
  - Selected Ion Monitoring (SIM)
- Hármes kvadrupol
  - Reakciócsatornák figyelése (MRM)
- Nagyfelbontású MS

MS pásztázási módok

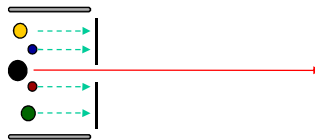
163

Q1 full scan

Minden iont figyel

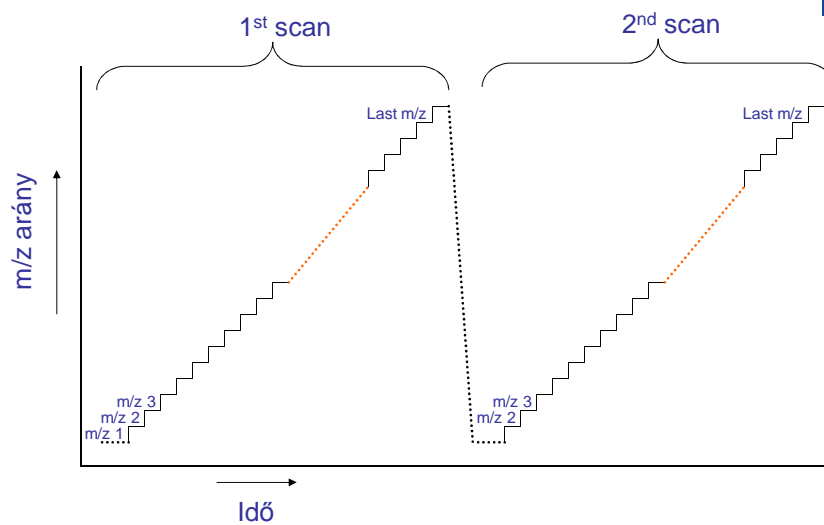
Selected Ion Monitoring (SIM)

Csak a kiválasztott ionokat figyel

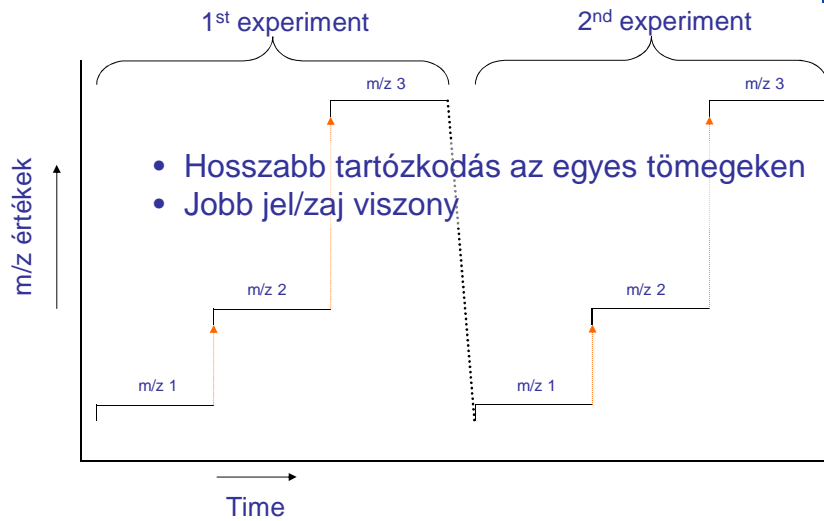
Q1 Full scan mód

164

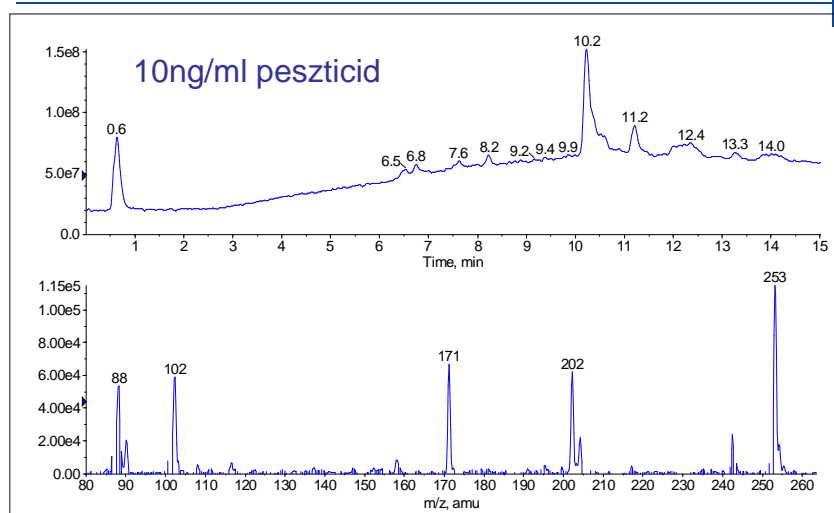
Q1 SIM mód

165

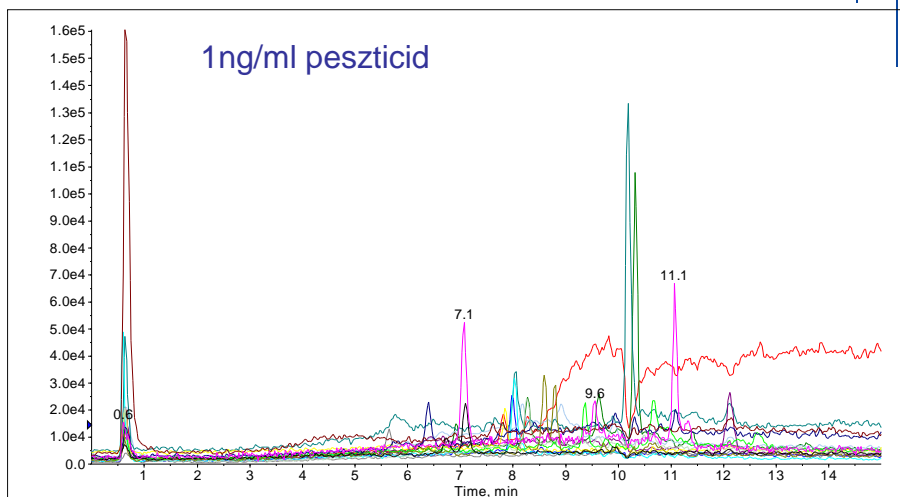
Single Quad Full Scan

166

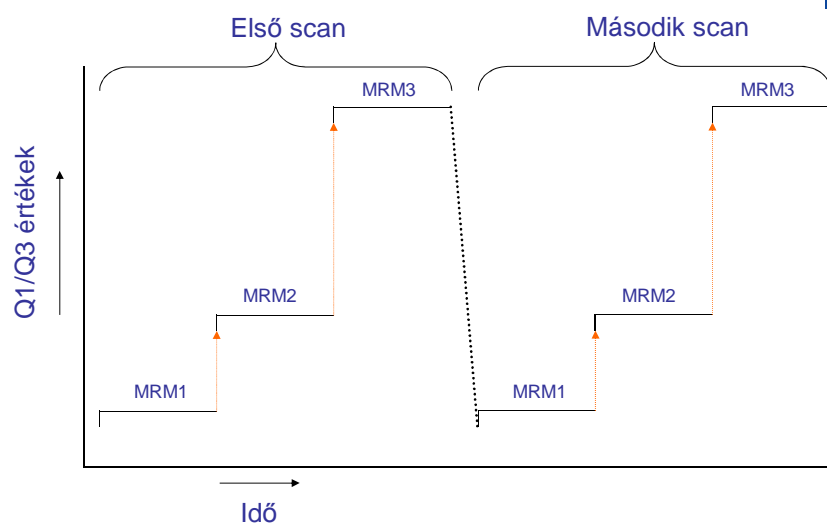
Single Quad SIM

167

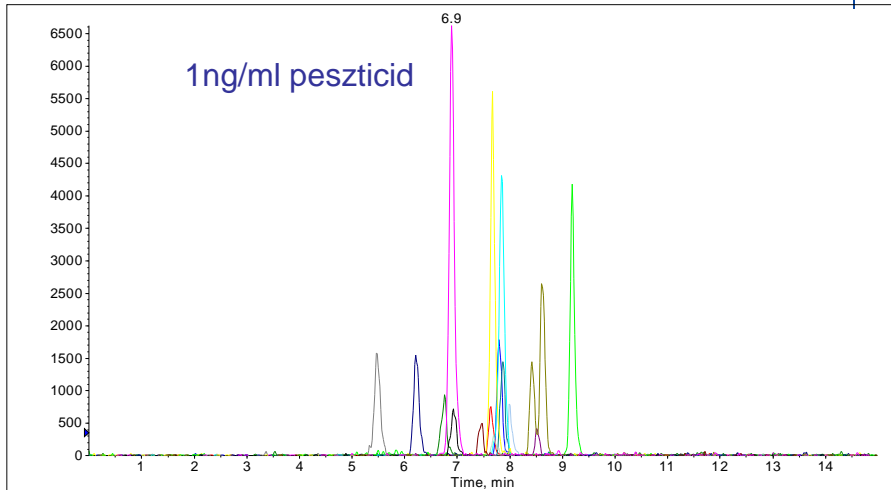
MRM mód

168

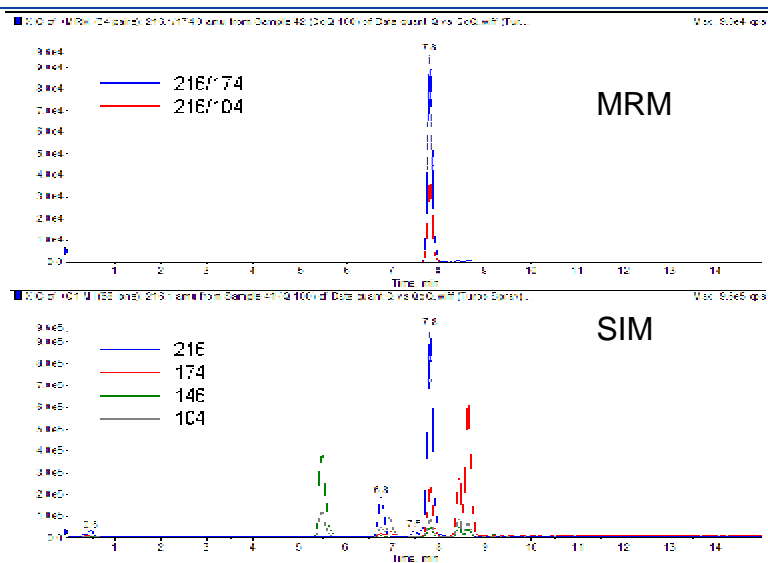
Triple Quad MRM

169

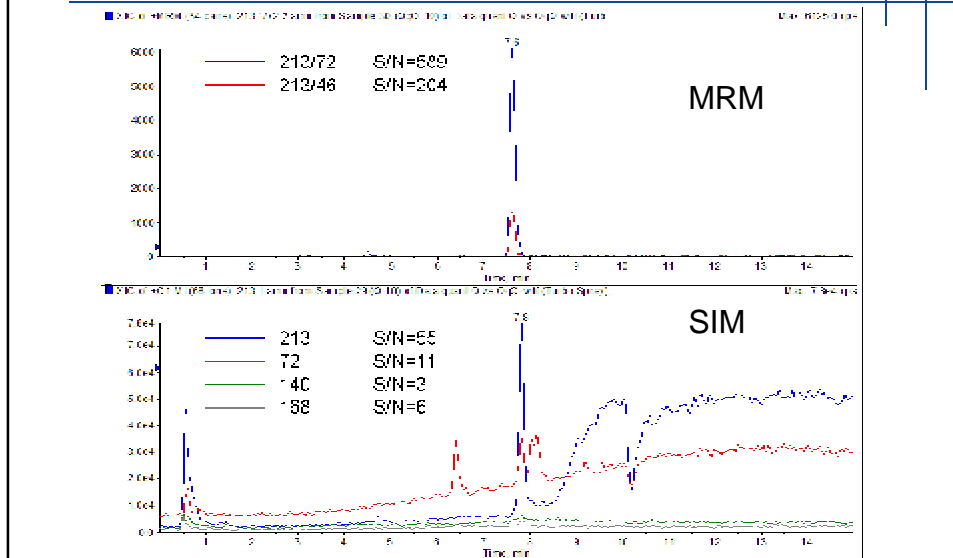
Szelektivitás: Atrazin 100µg/L

170

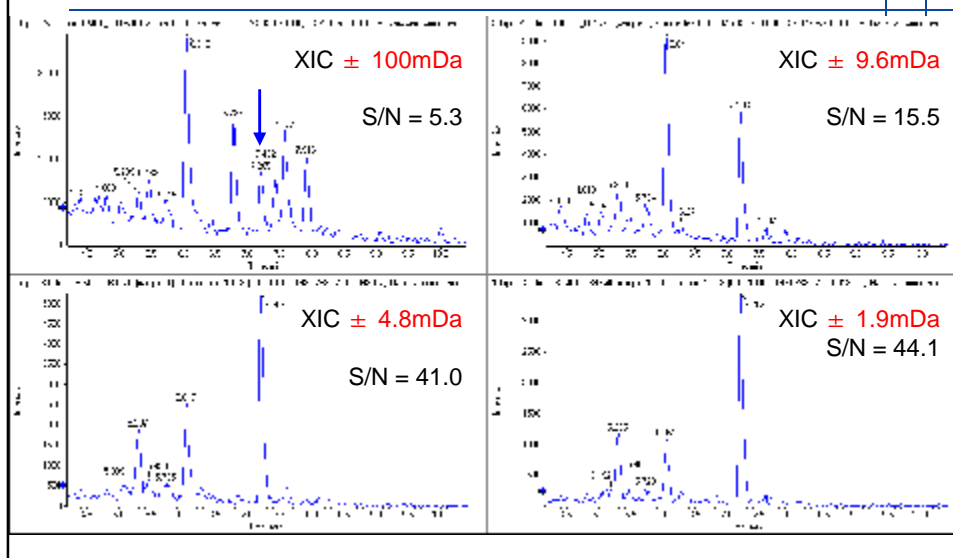
Érzékenység: Chlortoluron 10µg/L

171

Nagyfelbontás

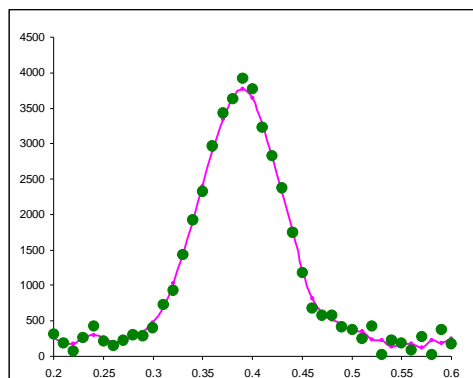
172

Egy csúcs jellemzése

173

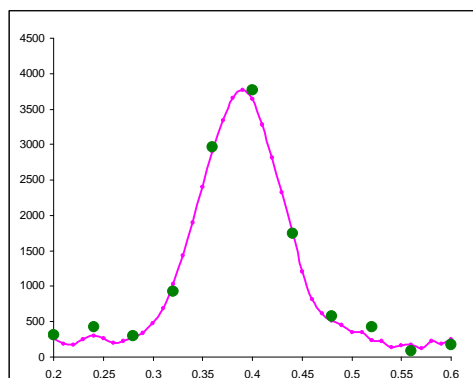
- A pontok számának csökkenésével a csúcs ábrázolása torzul
- S/N viszony nő a csúcsszélesség csökkenésével
- A kvantitáláshoz minimálisan szükséges pontok száma:6-20

Egy csúcs jellemzése

174

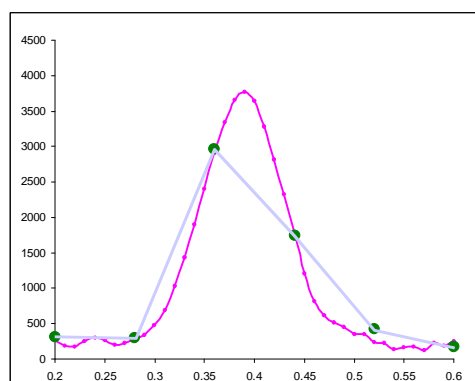
- A pontok számának csökkenésével a csúcs ábrázolása torzul
- S/N viszony nő a csúcsszélesség csökkenésével
- A kvantitáláshoz minimálisan szükséges pontok száma:6-20

Egy csúcs jellemzése

175

- A pontok számának csökkenésével a csúcs ábrázolása torzul
- S/N viszony nő a csúcsszélesség csökkenésével
- A kvantitáláshoz minimálisan szükséges pontok száma: 6-20

MRM határai

176

- Tipikus csúcsszélesség egy HPLC futás során ~ 21 sec
  - Minimálisan szükséges adatpontok száma ~10
  - Minimális dwell time / ion ~ 5msec
  - Minimális pause time az MRM átmenetek között ~ 2msec
- MRM átmenetek maximális száma:
= 21 sec/csúcs ÷ 10pont/csúcs ÷ 7 msec/pont = **300**

Ajánlás mennyiségi meghatározásokhoz

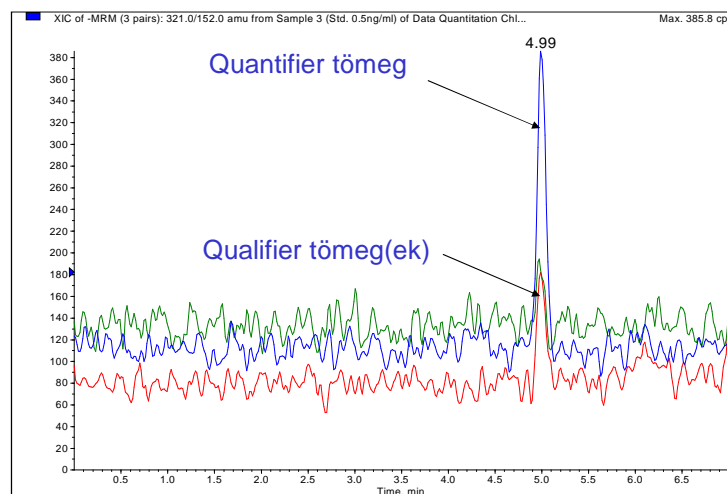
177

- Ajánlás 2002/657/EG
  - SIM és MRM (4 azonosítási pont)
    - MS anyaiion 1.0
    - MS² fragmens 1.5

2 MRMs = 4
(megfelelő ionarány)
  - Full scan spektrum (spektrumkönyvtár)
  - Nagyfelbontású MS (>10 000)

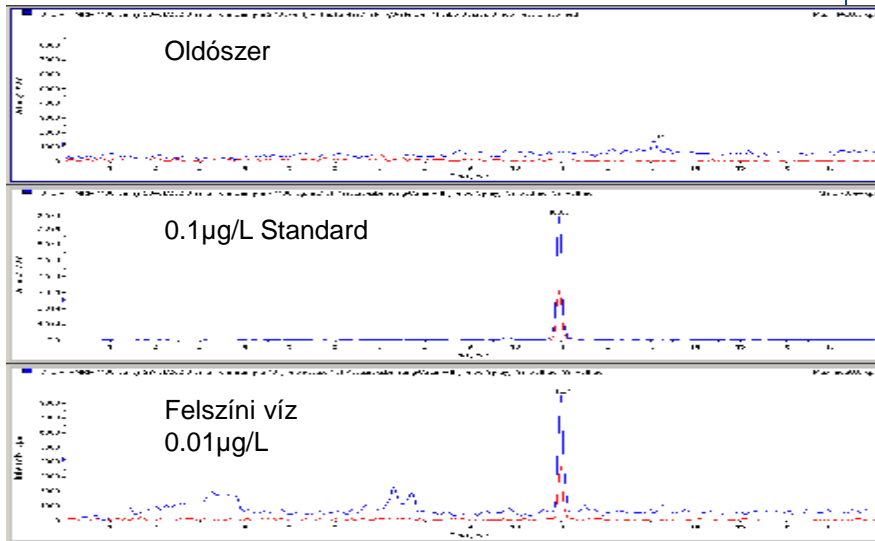
Célmolekulák MRM átmenetei

178

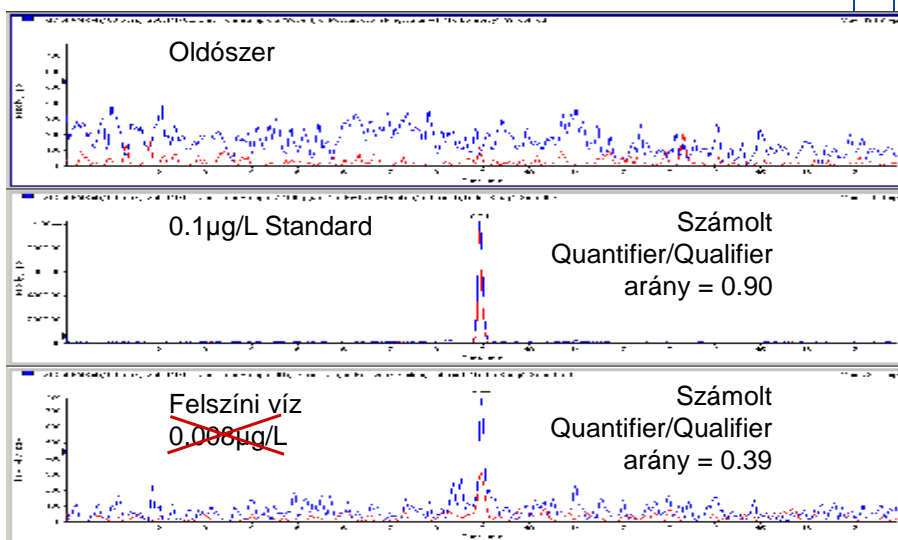
Metolachlor Pozitív találat

179

Metobromuron Negatív találat

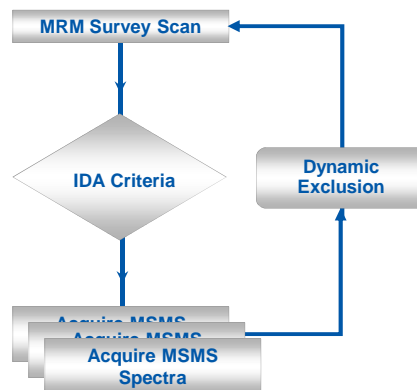
180

QTrap kínálta screening lehetőség

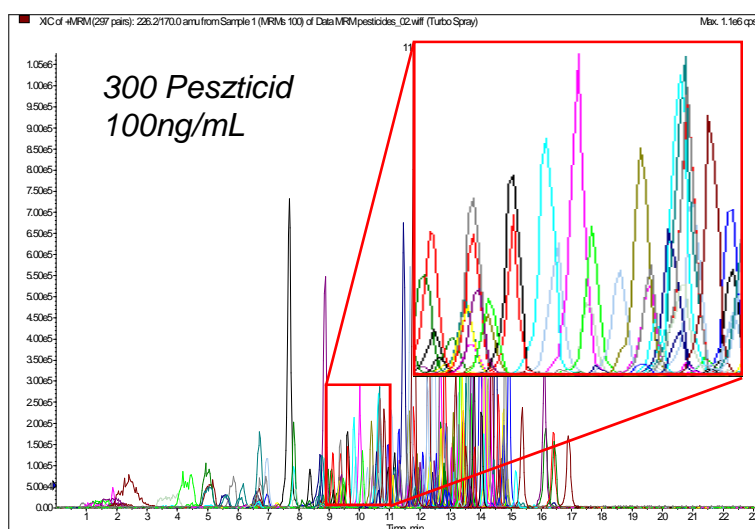
181

- Survey scan: 300 MRM
- IDA kritérium (küszöb...)
- 3 EPI spektrum
- Dinamikus kizárás 60 sec

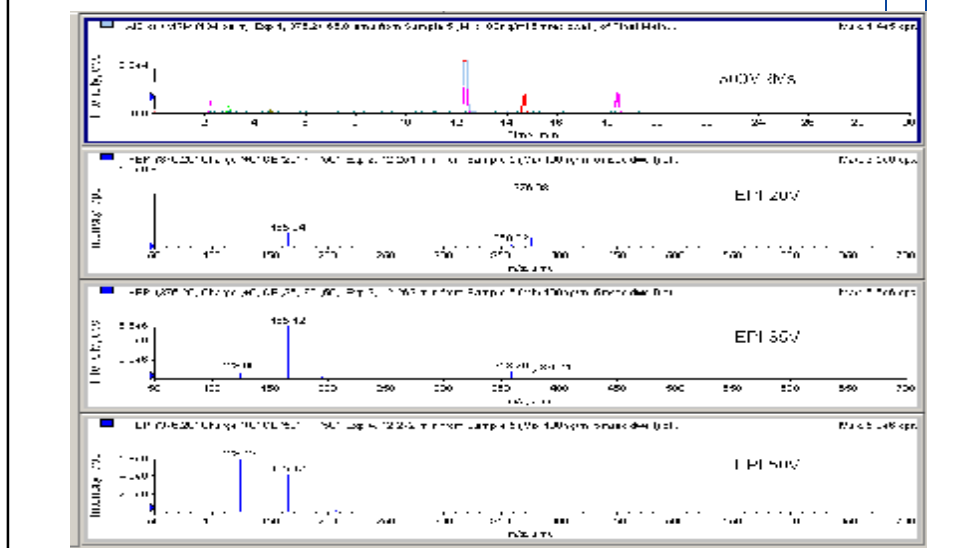
300 komponens egyidejű mérése

182

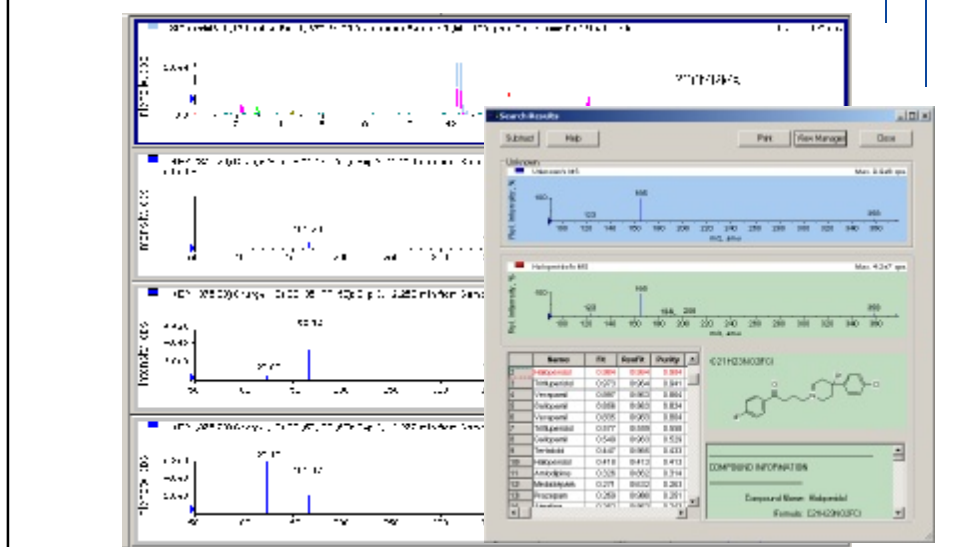
Multi-target screening

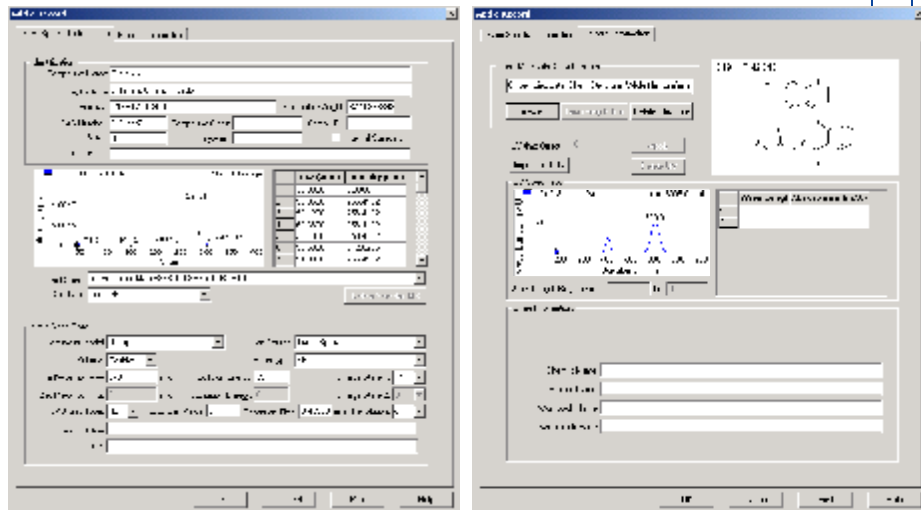
183

Multi-target screening

184

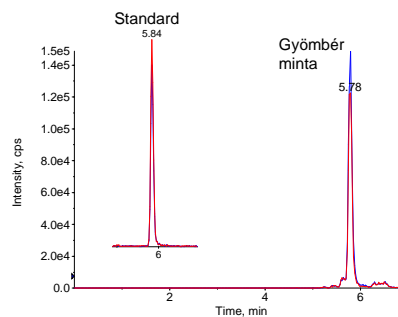

A QTRAP nyújtotta lehetőségek

Pozitív Tebufenpyrad találat gyömbérben

- mért koncentráció 0.29 mg/kg
- maximálisan megengedett érték = 0.05 mg/kg
- átlag MRM arány a standard esetében = 0.850 (RSD=8%, n=7)
- MRM arány a mintában = 0.909 **P**
- a standard Rt értéktartománya 5.84 - 5.87 perc (SD=0.01 perc, n=7)
- minta Rt = 5.78 perc **D**

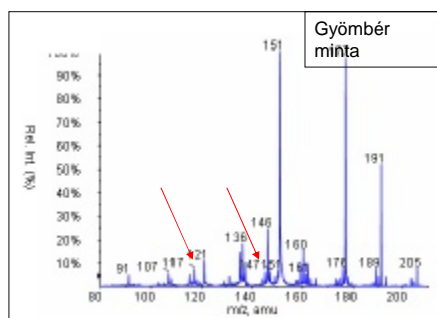
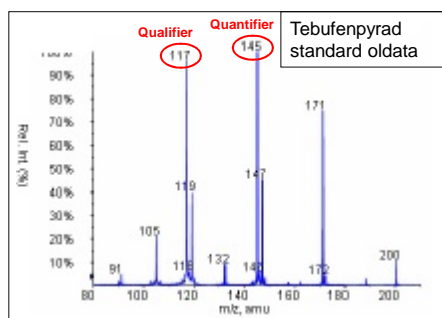
További vizsgálatokat igényelt, mivel gyömbérben még nem fordult elő!

A QTRAP nyújtotta lehetőségek

187

Pozitív Tebufenpyrad találat gyömbérben

- Enhanced Product Ion spektrumok az $m/z=334$ ($M+H^+$) ionokon (API 4000 Qtrap)

Konklúzió: a kapott EPI spektrumok alapján a Tebufenpyrad jelenléte a gyömbérben egyértelműen kizárható!

További lehetőségek

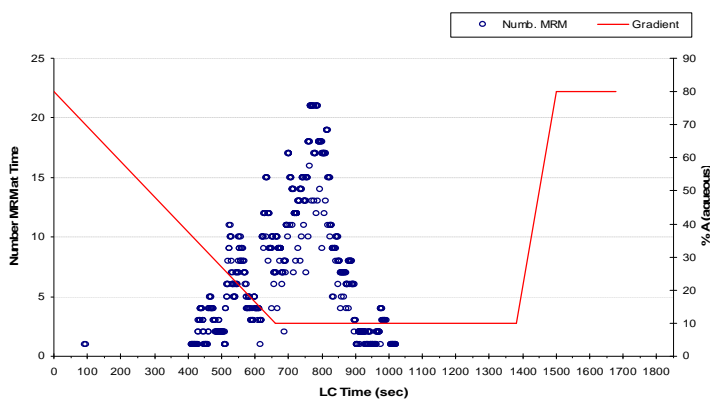
188

- Tovább növelni az egy injektálásból vizsgálható célmolekulák számát (1000-körüli értékig): Scheduled-MRM

Egy tipikus screening mérés

189

- MRM csatornák alakulása az LC mérés során: Csúcsszélesség 10sec, egyszerre vizsgált MRM csatornák átlaga : 7

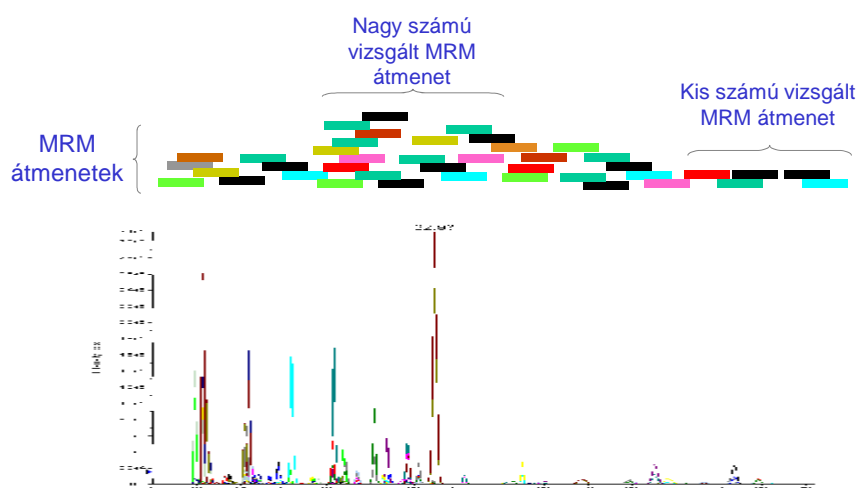
Scheduled-MRM

190

- Csak akkor figyel egy MRM csatornát, amikor ott ion várható
- Minden MRM csatorna esetén meg kell adni
  - Egy várt Rt.
  - Rt. ablak
  - Minimum dwell time
- A program automatikusan felépíti a metódot
  - Az idők alapján megtervezi az MRM átmeneteket
  - A minimális ciklusidőt VAGY dwell time-ot veszi alapul

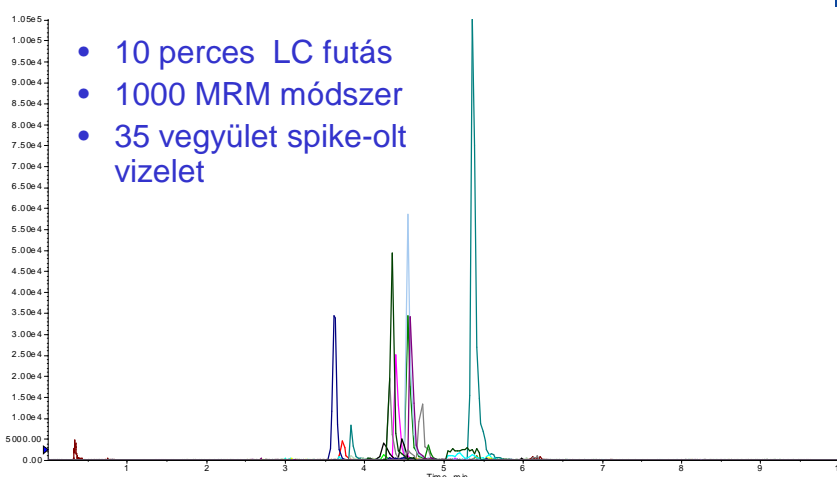
Scheduled-MRM: a koncepció

191

High throughput vizsgálat sMRM módszerrel

192

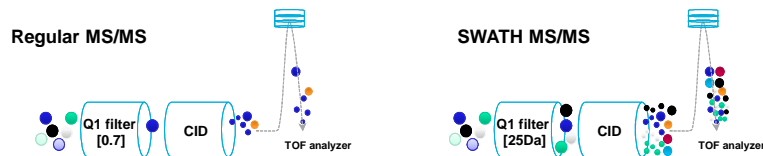

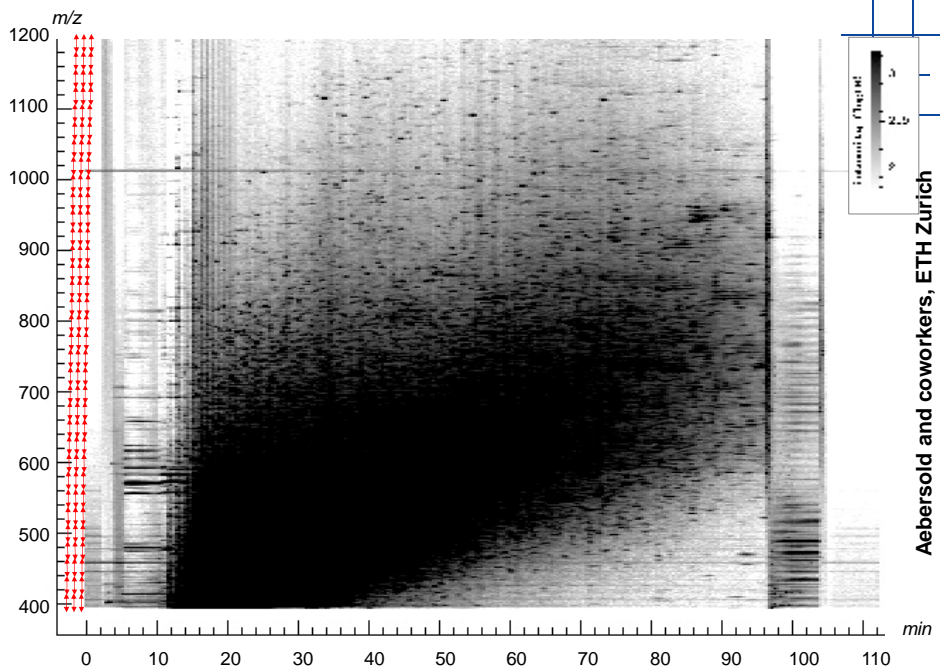
Nontargeted screening: SWATH™

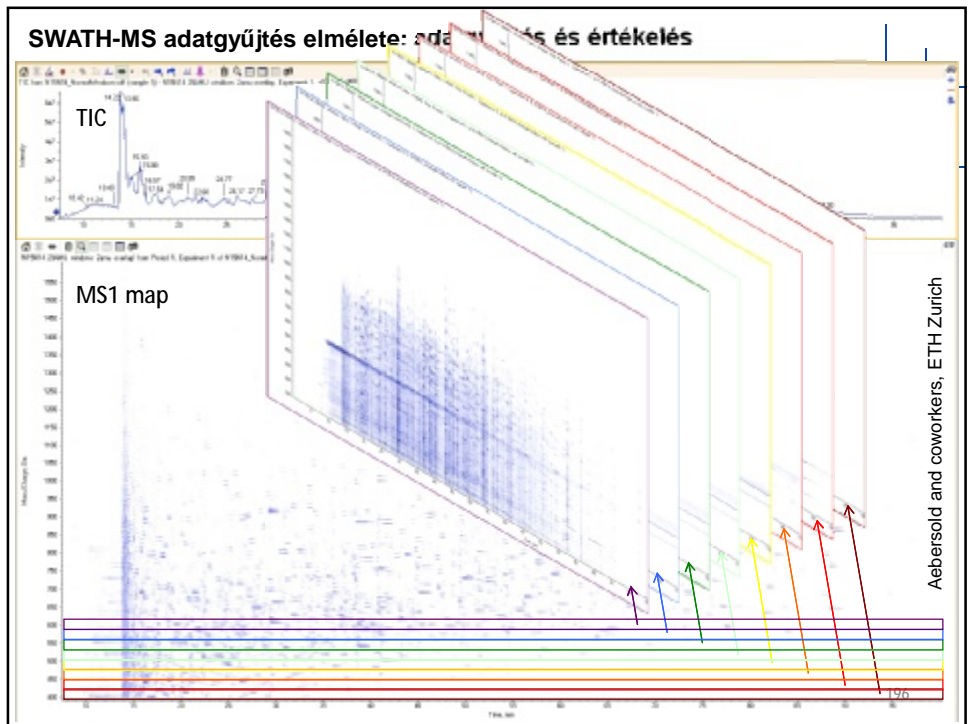
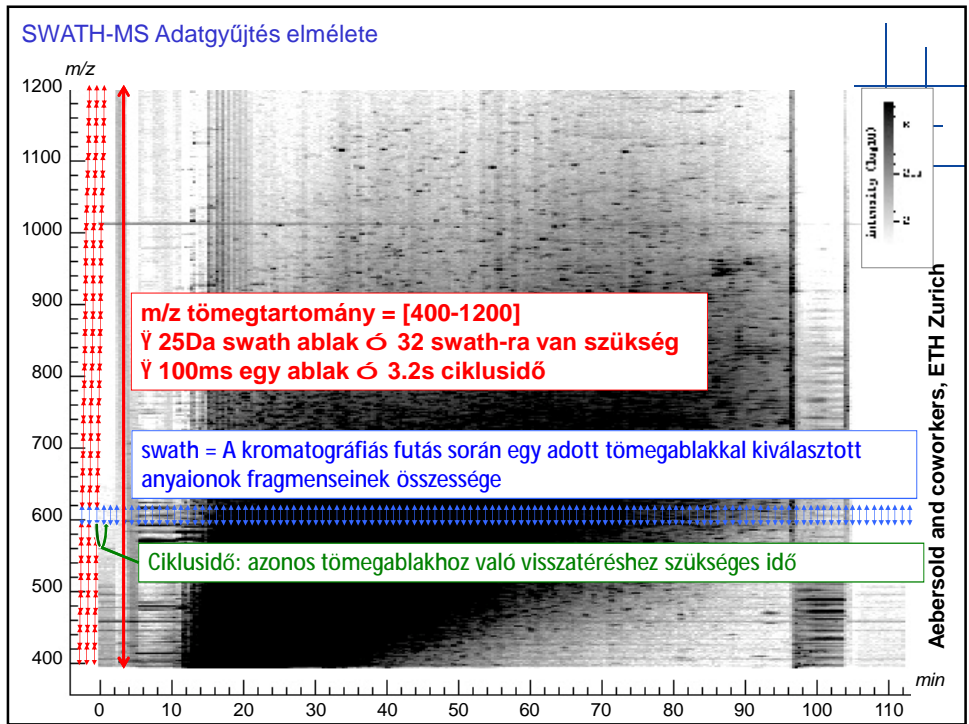
193

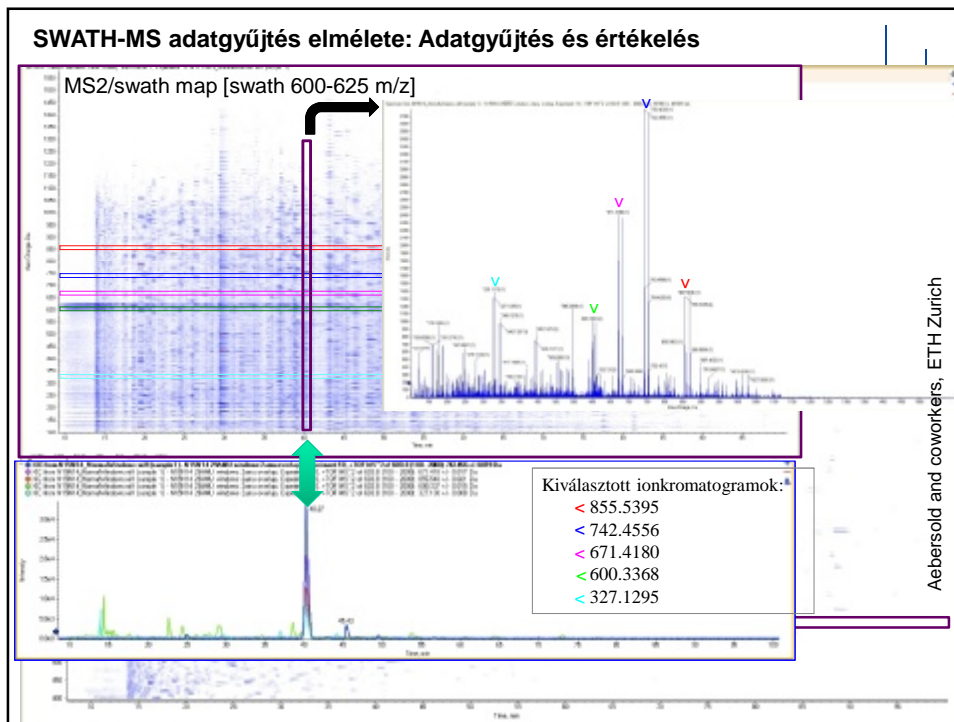
- „**S**equential **W**indowed **A**cquisition of all **T**heoretical mass spectra” lehetővé teszi MS/MS felvételek készítését általános és átfogó módon
  - A Q1 kvadrupólt szélesre nyitjuk és léptetjük a teljes tömegtartományban
  - Data Independent Acquisition (DIA), információtól **független** mérés
  - MS/MS^{ALL}

SWATH-MS Adatgyűjtés elmélete

Mennyiségi meghatározások

	Komp/inj	Érzékenység	Szelektivitás	Retrospektív
Q SIM	<100	-	-	Nem
QqQ MRM	150	+	+	Nem
QTrap MS ³	<100	++	++	Nem
QTrap MRM/EPI	300	+	++	Nem
QTrap sMRM	1000	+	+	Nem
TOF MS	Korlátlan	+	+	Igen
TOF MSMS	<1000	+	++	Nem
TOF MSMS SWATH	Korlátlan	+	++	Igen

Terápiában használt gyógyszerek

199

- Analeptikumok
- Antiarrhythmikumok
- Antibiotikumok
- Antidepresszánsok
- *Antiepileptikumok*
- Antikoagulánsok
- Antimycotikumok
- Antiretrovirális szerek
- Analgetikumok
- Bronchustágítók
- *Immunszuppresszánsok*
- Narkotikumok
- Cytosztatikumok

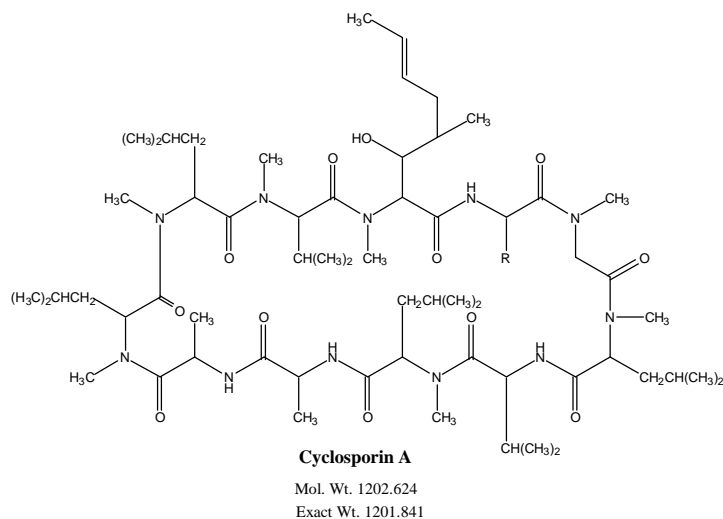
Immunszuppresszánsok

200

- Ciklosporin A
- Rapamycin (Sirolimus)
- Tacrolimus
- Everolimus

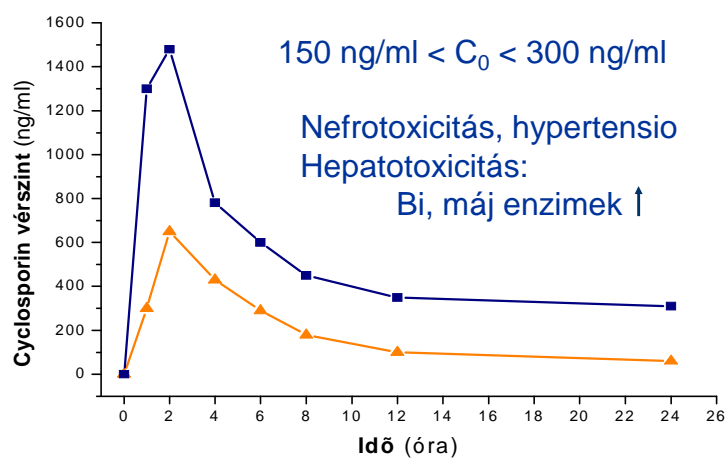
Immunoszuppresszánsok

201

Ciklosporin toxicitás

202

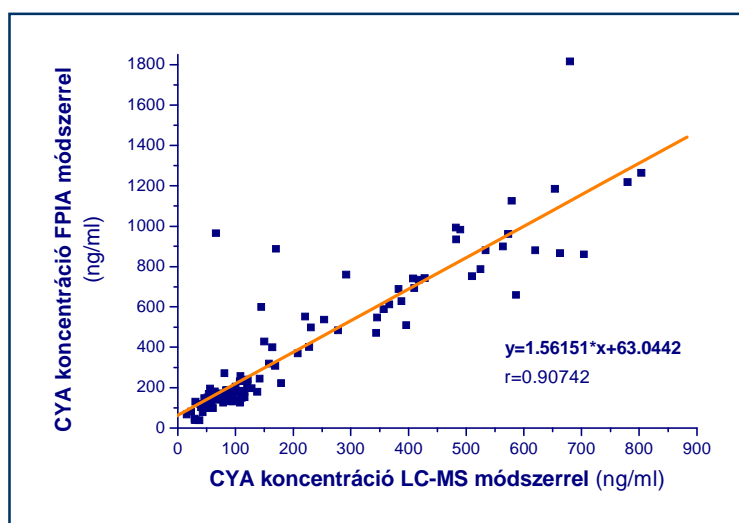
CSA vérszint meghatározás

203

- Immunoassay
  - FPIA: fluorescence polarization immunoassay
  - EMIT: enzyme multiplied immunoassay technique
- HPLC-MS/MS

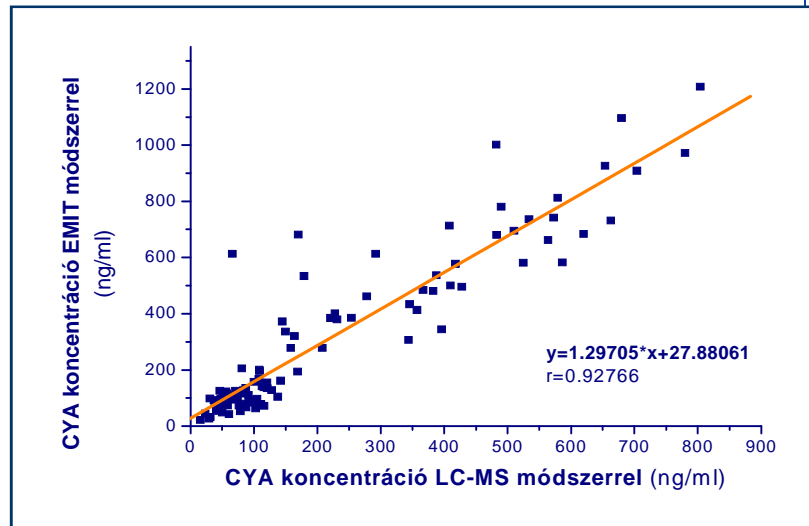
FPIA vs. LCMS

204

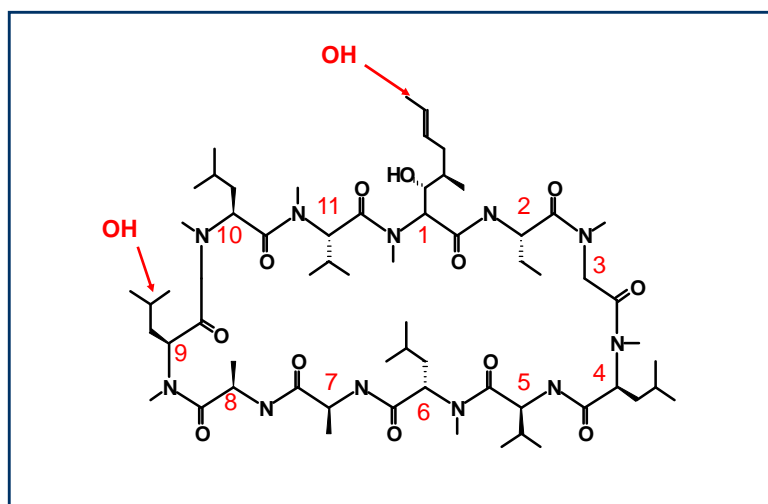
EMIT vs. LCMS

205

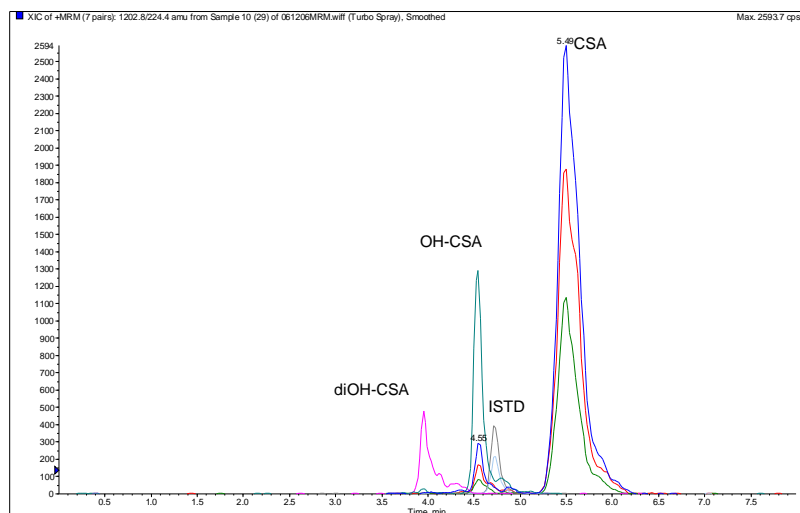
Ciklosporin metabolizmusa: CYP3A4

206

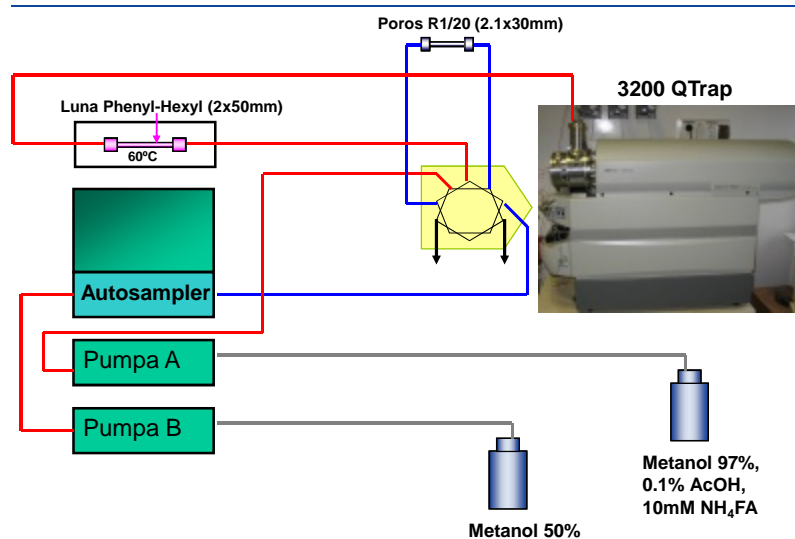
CSA metabolitjai MRM

207

2D LCMS

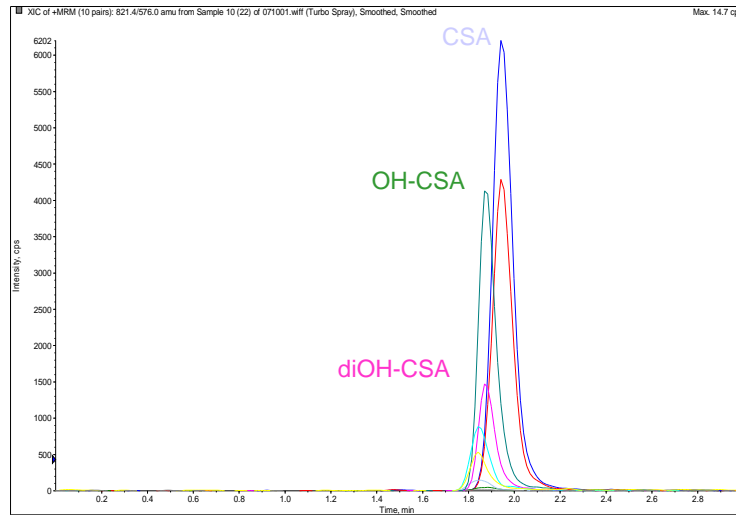
208

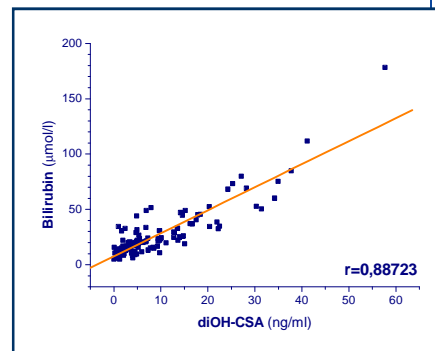
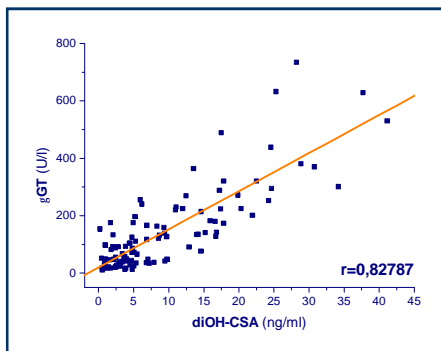
2D LC/MS/MS

209

diOH-ciklosporin vs GGT /se Bi

210

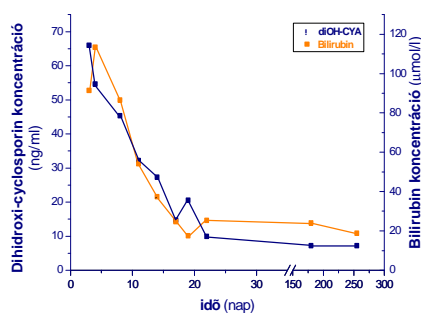
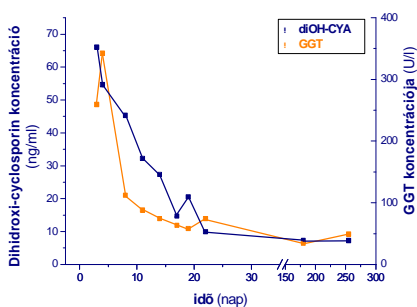

$n=110$

Dihidroxi-ciklosporin vérszint I.

211

Receptiens: KI 2007.01.03
45 éves férfi
HCV

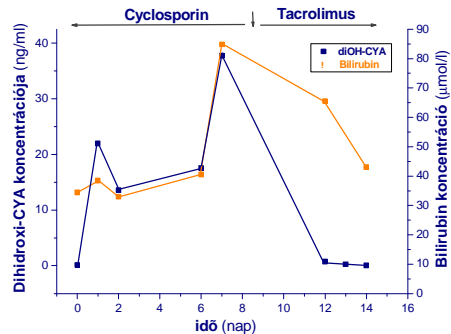
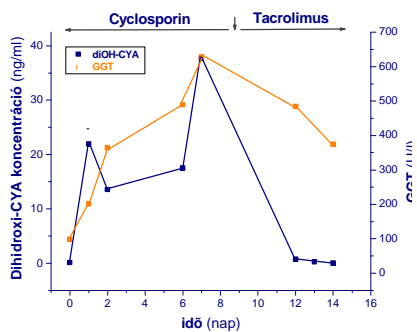

Dihidroxi-ciklosporin vérszint II.

212

Receptiens: FNGy 2007.09.05
52 éves férfi
HBV

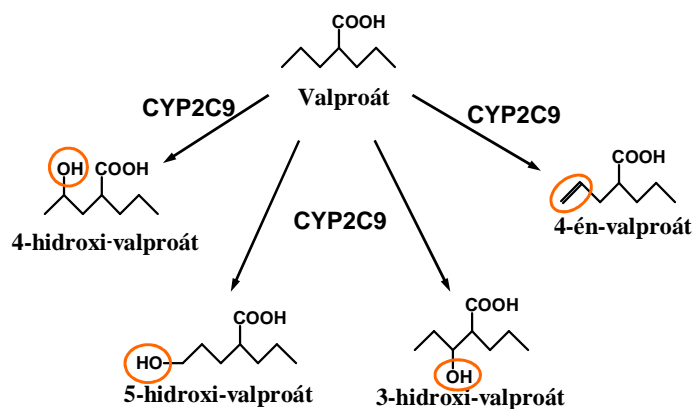
Donor: 52 éves nő
CYP3A4 aktivitás magas!!

Egyéni terápia megvalósítása

- Genotipizálás
- Fenotipizálás

Valproát metabolizmusa

Genetikai polimorfizmusa

215

CYP allél	Mutáció	Enzim aktivitás
CYP2C9*2	430C>T	csökkent
CYP2C9*3	1075A>C	csökkent

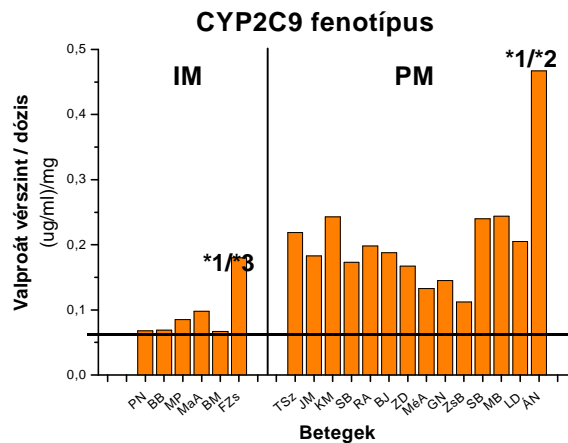
Esetismertetés

216

- 1,5 hónapos koraszülött csecsemő (S.H.)
- epilepsia focalis → valproát kezelés
- toxikus tünetek: leállították a valproát kezelést
- CYP status:
CYP2C9*3/*3 valproát kezelés tilos!!
- még 5 nappal a valproát kezelés beszüntetése után is magas valproát vérszint
- karbamazepinre váltottak: a beteg állapota normalizálódott

Valproát vérszintek alakulása a CYP2C9-státus függvényében

217

Valproát kezelés a CYP2C9-státus ismeretében

218

- CYP2C9 genotípus és fenotípus együttes figyelembe vétele:
  - CYP2C9 homozigóta mutáns: ***2/*2** vagy ***3/*3**
nem javasolt a valproát alkalmazása
  - CYP2C9 heterozigóta: ***1/*2** vagy ***1/*3**
alacsony dózis javasolt még CYP2C9 IM esetén is
  - CYP2C9 homozigóta vad: ***1/*1**
a CYP2C9 fenotípus irányadó:
    - CYP2C9 **PM**: alacsony dózis javasolt
    - CYP2C9 **IM**: normál dózis alkalmazható